

Butlletí de l'Ateneu Barcelonès

ANY I

BARCELONA, JULIOL-SETEMBRE DE 1915

NÚM. 3

LES ZONES NEUTRALS Y LA POLÍTICA CATALANA*

QUAN va tornar a remoure's la qüestió de les zones franques o neutrals vaig ésser convidat, pel senyor president de l'ATENEU, per a pendre part a una serie de conferencies que es proposaven donar sobre aquest tema. Més endavant, al donar-se compliment a un dels acords presos en una reunió de presidents de Societats Econòmiques barcelonines d'anar a Madrid per a demanar al Govern que presentés un projecte de Llei concedint, ab caràcter general, les zones franques als ports que reunissin determinades condicions, vaig ésser honrat ab la representació de l'ATENEU per a formar part de la Comissió que anà a la Cort a demanar solemnement als Ministres y al Rei una reforma que es creia necessaria per a Catalunya y urgent la seva implantació, donades les circumstancies extraordinaries promogudes per la guerra.

Són ben públics els resultats d'aquelles gestions; mes així y tot, per a pagar d'algun modo un deure de gratitut envers vosaltres, vull donar-vos-en compte, acompanyant-les d'algun comentari.

La primera vegada que Catalunya demanà les zones neutrals fou després de la perdua de Cuba.

Les conseqüencies de la desastrosa guerra ab els Estats-Units es sentiren especialment a nostra terra. Encara que no feia pas molts anys que els mercats colonials havien sigut oberts a les activitats nacionals, havia aprofitat el temps, y les nostres exportacions en un sol ram, el de teixits de cotó, era de prop de deu milions de kilograms, valorats en uns 45.000,000 de pessetes. Després de perdudes les colonies, aquesta exportació havia minvat de més de la meitat. Sense sortida, l'excedent de producció de teixits, envilía els preus en el mercat peninsular y provocava una crisi per sobreproducció, que s'ha fet ja crònica en la nostra industria.

* Conferencia donada, el dia 17 de febrer de 1915, en el local de l'ATENEU BARCELONÉS.

PERTENECEN A LA BIBLIOTECA
ATENEO DE BARCELONA

ERICO
SERRA

Allavors, per a facilitar la conquesta dels mercats de l'Amèrica del Sud, es pensà ab la zona neutral com a medi per a augmentar el comerç ab aquelles repúbliques y facilitar l'intercanvi de productes.

Els tractats de comerç no podien ésser solució en una economia tan complicada com l'espanyola, perquè les rebaixes en els drets arancelaris dels blats y demás cereals, carns, llanes y cuiros, que són les produccions d'aquells països y primeres materies que necessiten les indústries catalanes, haguera trobat una oposició formidable en els agricultors y ramaders castellans y del centre de la península. La solució armònica era la zona neutral; que permetia quan menys comprar les mercaderies an aquells països per a tenir-los en depòsit y reexportar-los més tard, ab lo que s'intensificaven les corrents mercantils y es facilitava l'exportació dels nostres sobrants a les repúbliques americanes, desenrotllant-se a l'ensem la navegació, favorint la concentració de mercancies, únic modo de fomentar l'exportació de productes y enfortir l'economia nacional. Va començar-se un expedient, informaren les corporacions oficials y les entitats econòmiques de Barcelona, en Sánchez de Toca dictà una R. O. nomenant una Comissió per a delimitar la zona y estudiar un projecte, y no es féu res.

A l'any 1903, resultat de noves y fermes gestions de les entitats econòmiques de Catalunya, en González Besada presentà un projecte de llei de depòsits francs, que donà lloc a informacions públiques a les que hi acudiren les principals societats de Barcelona. El projecte no passà del Congrés.

Després de la revisió arancelaria de 1911, el senyor Sedó, president aleshores del Foment del Treball Nacional, insistí prop del president del Consell de Ministres en aquella època, senyor Canalejas, y com a resultat d'aquestes noves gestions el senyor Rodrigáñez presentà un projecte molt paregut al d'en González Besada que donà lloc a noves informacions públiques, essent aprovat pel Congrés y dictaminat favorablement pel Senat, però no arribà a ésser llei per haver caigut el partit lliberal.

La declaració de guerra d'Anglaterra y França a Alemanya y Austria y d'aquestes dues nacions a Rússia, ha posat altra volta de manifest la conveniencia de tenir zones o depòsits francs a Catalunya. Si nosaltres en aquests moments haguéssim tingut una zona franca, el mercat de llanes americanes que centralisava el port d'Anvers hauria sigut a Barcelona. Els colonials, goma y altres primeres materies, que tenien per principal depòsit a Europa Hamburg, haurien també vingut a casa nostra. Les granes, els cereals, els cuiros, les llanes y tantes altres primeres materies que ara ens fan falta perquè les rebem dels depòsits d'Europa que ab motiu de la guerra estan tancats per les moltes prohibicions d'exportació donades per les nacions beligerants, al tenir-los en depòsit en nostre port estarien a disposició de nostra industria.

Facilitar el comerç, la navegació y el depòsit de tota mena de productes en els ports espanyols per a l'aprovisionament nacional y dels beligerants, per medi de zones franques, era aprofitar les actuals circumstancies extraordinaries, per a enfortir nostra economia, posant en activitat totes les energies y utilitatge, aprofitant el temps que

els beligerants tindran d'estar poc menys que parats per a caminar nosaltres tot lo depressa possible, y reduir l'enorme ventatge que ens porten : en una paraula, refernos, reconstituir-nos, reforçar-nos, treballar, progressar.

Inspirats en aquests sentiments nobles, els presidents de les Societats Econòmiques, acompanyats dels representants de tots els partits polítics y portant també la representació dels obrers organitzats, anàrem al Govern y al Rei a demanar les zones franques; y no pas per convenciment, com per pressió de per força y mala gana el Ministre d'Hisenda Sr. Bugallal presentà un projecte de Llei donant lloc altra vegada a informacions públiques y orals de les Entitats Econòmiques més importants d'Espanya.

Y encara s'ha fet un dels principals arguments en contra de les zones, l'ésser un assumpte poc conegut y estudiat!

La petició d'un projecte de Llei autorisant al Govern per a establir zones neutrals a Espanya va promoure desseguida, y com era d'esperar, un viu moviment de protesta al centre de la península, singularment a Castella y Aragó.

Y tingui's en compte que ab la bona intenció d'evitar oposicions apassionades, en el projecte del Sr. Bugallal s'havía exceptuat de les zones els cereals y els vins, creient-se que ab aquesta exclusió podria evitar-se l'oposició dels bladers castellans y aragonesos y dels vinaters de la Rioja. Els fets han demostrat la gran equivocació en que incorregueren els autors del projecte. L'oposició més forta, més apassionada ha vingut dels bladers, dels ganaders, dels aragonesos, que lluny de sentir-se complaguts ab la satisfacció que se'ls donava excluint els blats y els vins, s'indignaren, atribuiren a mòbils y maniobres polítics dels catalans aquelles supressions; y com que ab elles veien més possible l'aprovació del Projecte de zones accentuaren l'oposició ab violències mai vistes.

Y la violència era l'únic camí que podien seguir, perquè d'argument no n'han donat cap.

¿Com poden sofrir danys els productes agrícoles que constitueixen el nucli de mercaderies més important de nostra exportació, si les zones franques és sabut que favoreixen el comerç de trànsit y l'exportació? ¿Y quin dany pot esdevenir als productes agrícoles no exportables, si tenen drets arancelaris que els garantisen de tota concurrència exterior? ¿Ni com pot argumentar-se que els stocks de blats poden fer dany als preus dels mercats interiors, si avui en virtut del règim de depòsits comercials és perfectament legal y lícit magatsemar blats y altres mercaderies en els ports de la Península que tenen concedit depòsits comercials?

Tots aquests arguments no tenen cap valor. Molt menys encara, el formulat pels aragonesos, que afirmen que la zona franca perjudica a les indústries de l'interior. Perquè les indústries que s'haguessin instal·lat a la zona franca no podien destinar els seus productes més que a l'exportació, ja que per a portar-les a la Península tindrien de pagar els drets arancelaris més alts; y sobretot que si alguna indústria pogués ésser

perjudicada, no serien certament les aragoneses, ben poc importants per cert, sinó les catalanes.

També els aragonesos argumentaren que la població d'Espanya deuria procurar-se es repartís per igual per tot el territori; y que totes les comarques haurien de tenir una producció equivalent a les necessitats del seu consum. Lo que evidentment és la base d'una economia local o regional, però mai la d'una economia nacional.

Tots aquests sofismes no resisteixen el més lleuger anàlisi. En serio no poden fer-se aquesta mena d'arguments, y el que arribin a tenir un cert crèdit a Espanya dóna la mida de la mentalitat de la majoria dels nostres homes públics.

D'altra banda és evident que l'interior d'Espanya sols pot prosperar posant-se en relació ab el món, és a dir, ab un port que estigués en condicions de servir al comerç internacional, y aquest instrument s'aconsegueix, o és un dels medis per a aconseguir-ho, ab la zona franca o ab ports francs. Les comunicacions ferroviaries de l'interior ab una platja deserta o ab ports sense tràfic, és l'aïllament y la mort.

Però encara hi ha més. Després d'informacions escrites y orals, y de conferencies y transaccions, la Comissió parlamentaria donà un dictamen que redueix la zona neutral a un depòsit comercial en el que no podrà entrar-hi, ni pagant drets ni sense pagar, els cereals; que no podràn entrar-hi tampoc, sense pagar els drets d'Aduana, els envasos; y que no podrà en dit port establir-s'hi cap industria. Es a dir que la concepció de zona neutral queda reduïda, en el dictamen de la Comissió, a un depòsit franc de tal naturalesa que no podràn entrar-hi cereals, ni els envasos, sense pagar drets, al costat d'un port aduaner on podràn entrar-hi els cereals pagant o sense pagar; o sigui, un depòsit franc estrany, desnaturalisat, probablement irrealisable.

Doncs a pesar d'això, l'oposició continúa; encara troben que és massa; y tota aquesta gent del centre d'Espanya, tan temerosa de les zones neutrals y dels ports francs, no han tingut ni una sola paraula de protesta contra la concessió de Depòsit franc fet a Càdiç el 25 d'octubre últim, la concessió del qual és moltíssim més amplia que el dictamen de la Comissió parlamentaria que, repeteixo, és, al meu criteri, absolutament inacceptable.

Si en contra de les zones no hi ha arguments serios que oposar, si els interessos de l'interior necessiten comunicacions ab el món o sia ab ports y zones en el litoral, si els que fan violentes campanyes quan se tracta de concedir zones a Catalunya, res diuen quan se concedeixen a Càdiç; d'aquests fets y d'aquesta conducta, ¿què en tindrem de deduir? Que la campanya contra les zones franques no té fonament econòmic, ni racional. És una campanya sentimental, política, contra Catalunya.

El fet no és nou. Ens trobem, doncs, davant d'un dels variats aspectes de lo que s'ha dit «qüestió catalana», segurament la única seria que té a resoldre en sa política interior l'Estat espanyol.

Hi ha una diferencia gran entre Catalunya y les regions de l'interior. Poc poblades, sense vida ciutadana, sense comerç y sense industria, pobres, sense cap ideal o

ideals migrats localistes, aquestes regions no capeixen les necessitats d'una vida més intensa y senten l'enveja del millor estat material de Catalunya, que atribueixen a privilegis de les lleis arancelaries. El desamor, l'enveja y la manca de tot ideal nacional, veus-aquí les causes de la campanya contra Catalunya, de la que suara s'han fet a les zones neutrals.

L'Estat espanyol no ha tingut mai una política econòmica nacional, y tots els intents que s'han fet en distintes èpoques pels catalans per a imposar-la sols han tingut èxits parcials.

Al juntar-se en el segle xv els reialmes d'Aragó y de Castella pel matrimoni entre Ferràn y Isabel, els Reis Catòlics varen tractar d'instaurar una política econòmica nacional, seguint ab això les tradicions polítiques del regne d'Aragó. Així veiem que el rei Ferràn va introduir a Castella, en l'any 1500, el privilegi que el rei Jaume I havia concedit en l'any 1227 a la marina barcelonesa, consistent en que cap navili estranger pogués pendre carga mentres hi hagués naus del país dispostes a portar-la; però aquesta sana orientació durà poc. Ja els mateixos Reis Catòlics al ratificar en l'any 1501 l'abans mentada pragmàtica reservant a les naus espanyoles el transport de les mercaderies, per respectes al rei d'Anglaterra quedaren exceptuats d'aquesta disposició els súbdits anglesos; y preocupats els reis de la Casa d'Austria en sostenir les guerres en el centre d'Europa y ab Flandes, els homes de l'Estat anglès varen saber aprofitar tan bé aquella circumstancia y les debilitats del Govern espanyol, que lo que al principi fou concessió graciosa dels Reis Catòlics, es convertí en obligació, regoneguda solemnement per part d'Espanya en els tractats que nostra Nació celebrà ab Anglaterra, que foren molts. Mereixen especial menció el de Londres, de 1604; els de Madrid, 1665-1667 y 1679; el d'Utrecht, de 1713; el de Aix-la-Chapelle, de 1748; el del Buen Retiro, 1750; el de Sevilla, 1759; y els de París y Versalles, de 1753 y 1756 respectivament. En quals tractats s'entregà el comerç espanyol a mans dels anglesos.

En el tractat de 1604, suscrit per Felip III ab Anglaterra, a més de regonèixe's l'excepció que obtingueren, com hem dit abans, els anglesos dels Reis Catòlics, es disposava la llibertat de comerç, podent els anglesos, sense necessitat de salvo-conducte, entrar, navegar, comprar y vendre quan volguessin en els dominis espanyols amb igual tracte que els naturals, y podent entrar a Espanya igualment les mercaderies angleses sense el pago del dret del 30 per 100 que llavors gravava les mercaderies estrangeres, ab lo qual els anglesos venien a disfrutar d'un dret diferencial de 30 per 100 sobre els productes de totes les procedencies, inclús de les catalanes, perquè en aquell temps existien les Aduanes interiors.

Però encara obtingueren més aventatges pel tractat de 26 de juny y 9 de novembre de 1645, en el que es ratificaren tots els privilegis, y obtingueren la facultat de tenir un jutge especial que entengués en les causes que es produïssin per qualsevol motiu contra súbdits anglesos, mercè que obtingueren en atenció al regal de 1,500 ducats de plata que feren a la Corona, els anglesos establerts a Espanya, y al

pago anyal de 35,000 rals per aquesta gracia. Ab tot, els anglesos, l'any 1660, promulgaren la llei coneguda ab el nom de *Acta de Navegació*, que era la copia de la disposició adoptada per Jaume I y de la pragmàtica de l'any 1500 dels Reis Catòlics, aplicada a Anglaterra, en virtut de la que s'excluía del comerç de la Gran Bretanya les naus de totes les nacions, inclús les d'Espanya; y ab motiu del tractat d'aliança firmat a Madrid en 22 de maig de 1667, es tornaren a firmar y ratificar tots els privilegis que s'havien dat als anglesos, sense compensacions, perquè Anglaterra mantenia envers nosaltres les disposicions de la seva Acta de navegació, y a més els concediren l'exenció d'impostos y alcabales que pagaven els demás estrangers y fins els mateixos espanyols, y encara aquestes concessions s'estengueren en el tractat nomenat de Munster eximint a les naus angleses de la visita y regoneixement en els ports espanyols pels dependents de Rendes fins que haguessin desembarcat les mercaderies, en quin cas es feia el manifest y pago de drets, estipulant-se que en el cas de trobar-se gèneros d'il·lícit comerç o prohibits podien decomisar-se, però sense causar molestia ni càstic als infractors. Y encara foren més dures les disposicions que ens imposaren en el tractat d'Utrecht, en el que es ratificaren novament tots els drets y disposicions fetes anteriorment als anglesos, comprometent-se Espanya a no vendre ni cedir a cap potencia les possessions d'Amèrica, y es concedí a una Companyia anglesa la facultat de monopoli, ab exclusió dels mateixos espanyols, per a introduir, per durant trenta anys, negres a nostres possessions d'Amèrica y portar allí anyalment una nau de 500 tonelades carregada de mercaderies lliures de tot dret. En l'any 1715, a més de totes les concessions abans dites, s'estipulà que els anglesos en cap cas pagarien drets d'Aduana superiors als imposats en temps de Carles II; y en l'any 1750, en el tractat nomenat del Buen Retiro, després de ratificar tots els privilegis ens obligàrem a pagar 100,000 lliures esterlines a Anglaterra com a indemnissació a no haver pogut fer, en els dos anys anteriors, per motiu de les guerres, el comerç de negres en les possessions espanyoles.

Resumint : en el període comprès dels Reis Catòlics a Carles III, els drets d'Aduana no obeïen a cap principi econòmic : eren una de tantes rendes de les quals els reis procuraven treure'n lo que podien o que degut a la mala administració es convertien en medi de medro dels arrendadors; entre alguns ha passat a la historia el nomenat *Eminente*, va tenir arrendades les Aduanes en l'any 1663 ab la facultat de fer *las rebajas que quisiera*, que, degut a sa mala administració, fou prè, però aconseguí al poc temps la llibertat y l'administració de la renda d'Aduanes, que tingué fins l'any 1717. Aquesta administració fou famosa : l'arrendador es convenia ab els mercaders per a fer el contrabando. Quan s'importaven mil fardos s'apuntaven cinquanta, y tan públic fou aquest frau que era conegut per tota Espanya ab el nom de *Baja a pie de Fardo*. D'aquesta situació tragueren partit, naturalment, els estrangers, que introduïren en la Península tot lo que volgueren, arruinant completament les produccions y el comerç indígena y quedant els espanyols sense treball.

La conseqüència fou el despoblament del camp; y les ciutats, y la mateixa Cort, s'ompliren de vagabonds, que constituïren una veritable plaga social. José Miguel de Flores, alcalde de la Casa y Corte, deia : «Tocante a los pobres necesita de gran cuidado, y en esta Corte más que en ninguna otra parte porque es tanto y tan crecido el número de gentes, que no se conocen con facilidad ni aun se puede remediar lo que en otras ciudades se viene luego a los ojos con toda facilidad. Reconociendo este daño se han intentado diferentes remedios, ya de dar a los pobres las cédulas o licencias, ya de ponerles insignias de bronce o tablitas con el nombre y calidad de cada pobre. Mas algunos los prestaban unos a otros y los daban si se ausentaban o los tomaban si se morían; y como no era posible leer las tablitas de todos y las insignias de bronce eran todas de una manera, cesó esto viendo no surtía ningún efecto. Y verdaderamente necesita de gran remedio porque la mayor parte de esta gente es vagabunda y toman por oficio sin tener causa legítima para ello de que se originan muchos daños e inconvenientes. Lo primero que se quita a los pobres legítimos, lo otro que hecho oficio y tómallo por vicio de pedir se pasa de este vicio a todos los demás. Y así unos son ladrones como otros alcahuetes, porque, con achaque de pedir limosna, entran en todas las casas y con esto dan los papeles y recados que le han confiado de que se originan los daños que se dejan conocer. Otros reconocen la casa así para dar aviso a los ladrones y lo son de todo lo que topan con el achaque de pedir limosna. Y todos estos están amancebados con las pobres y con mujercillas perdidas y tratan solo de comer, beber y de todos los demás vicios. La indecencia que pasa en las iglesias con los pobres es tan grande que no dan lugar a la celebración de los Oficios divinos, no dejan que nadie pueda atender a ellos con devoción; y en las iglesias es donde con mayor comodidad hacen sus alcahueterías con achaque de pedir limosna.»

Es promulgaren multitud de lleis y pragmàtiques per a evitar aquesta invasió de pobres en els camins y ciutats, però la pobresa s'havía apoderat de tal modo de tot el reialme y eren tants els homens sense ofici ni col·locació, que les lleis no feien cap efecte. Bernardo Ward (1750) deia a aquest propòsit : «Apenas se encontrará otra legislación más severa contra los mendigos que la de España, mas por desgracia bien extraña y deplorable, tampoco nación en donde mendigos, vagabundos y criminales encuentren más estímulos y recursos.»

La Llei de lleves de 1745 aconseguí disminuir el número de vagabonds; en una estadística del temps de Campomanes se calculaven en 182,000. L'acabar ab aquesta plaga fou una de les grans preocupacions dels ministres de Carles III.

Pedro Fernández Navarrete, en la seva *Conservación de las monarquías*, diu: «Habiéndose los más de los españoles reducido a holgazanes, unos a título de nobleza, otros con capa de mendigos. Y es cosa digna de reparar el ver que todas las calles de Madrid están llenas de holgazanes y vagabundos, jugando todo el día a los naipes, aguardando la hora de ir a comer a los conventos y la de salir a robar a las casas; y lo peor es el ver que no sólo siguen esta holgazana vida los hombres sino que están llenas

las plazas de mujeres holgazanas que con sus vicios infeccionan la Corte y con su desidia llenan los hospitales; y las que justamente se quitan de las casas públicas están dispersas en las calles y plazas y más ordinariamente en las gradas de las iglesias; cosa tan indecente como digna de remedio.»

La industria y el comerç havien passat totalment a mans dels estrangers; vegi's lo que diuen els documents y escriptors d'aquella època : «Las Cortes de Castilla, reunidas en Valladolid en el año 1542, decían : deseamos que a causa de las necesidades que V. M. ha tenido para ser socorrido de algunos, así de Alemania como de Italia, ha sido necesario que vengan a estos reinos tanto número de extranjeros como han venido y hay en ellos; los cuales no satisfechos con los negocios que han hecho y hacen así de cambios como lo de las cosas que V. M. les dispensa para ser pagados de ellas, se han entrometido en tomar todos los otros negocios que hay en estos reinos, de que vuestros súbditos y naturales han de vivir. Y no contentos de que no hay maestrazgo, obispado, ni dignidades, ni estados de señores, ni encomiendas que ellos no arrienden o disfruten; de pocos años se entrometen en comprar toda la lana, seda, hierro y acero y otras mercaderías y mantenimientos que hay en ellos, que es lo que había quedado a los naturales para poder tratar y vivir. De que recibe notorio daño y agravio V. M. mucho de servicio. Y si esto no se remedia iría creciendo mucho el daño, de suerte que del todo se produce la destrucción de estos reinos, quedando en manos de extranjeros.»

En les Corts de 1593, s'hi diu : «En las Cortes de Valladolid, de 1548, se suplicó a V. M. no entrasen en estos reinos las bucherías, vidrios, coronillas y otras semejantes cosas que fuera de ellos para sacar con estas cosas inútiles en la vida humana el dinero como si fuéramos indios. Pero si entonces se fundó esta petición en cosas de esta calidad y poco precio en estos tiempos ha llegado a ser una gran suma de oro y plata la que estos reinos pierden, mandándoles cosas de alquimia y de oro de Francia en cadenas, brincos, engarces, filigranas, rosatillos, piedras falsas, vidrios teñidos, cadenas, cuentas y sartas y todo eso y otra sal que llaman agua-marina que a los principios venden a muy grandes sumas como la invención de la novedad y a los fines ellos nos dan a entender lo poco que vale por el barato que hacen, y luego traen otras invenciones y novedad que vuelven a vender a subido precio; y así toda la vida hay en qué comprar y en qué gastar infinito dinero, y al cabo todo ello no es nada ni vale nada y sacan con ello el oro y la plata que con tanto trabajo se adquiere y van a buscar a las Indias y partes remotas del mundo.»

Y Sancho de Moncada, diu (1619) en sa *Orientación política de España* : «La su-ciedad y holgazanería es vicio de españoles bien conocido de extranjeros y ellos entrárensenos por acá, aportando el dominio de este reino por donde era ello más flaco. Traen todo lo necesario hecho de modo que no hay nada en qué trabajar; y no bien cortado y cosido ha sido ventura de los sastres... Ni escribir podemos sin los extran-jeros, pues no hay papel ni hay lienzos, paños, cuchillos ni cosa alguna.»

Aquest mateix autor calcula la població d'Espanya en cinc milions d'habitants, y referint-se al comerç, diu : «Hablando con hombres prácticos en negocios dicen que los extranjeros negocián en España de seis partes cinco y en las Indias de diez partes las nueve.» De modo, afegeix, *que las Indias eran para ellos*. Y referint-se a la introducció de productes estrangers, diu : «Como que no se producen en España, venden solos y a los precios que quieren, y verá V. M. la enorme lesión si manda que las vean hombres que las entiendan.»

Y en altre lloc de la mateixa obra, diu : «Que los extranjeros como más diligentes que los españoles hacen en España casi todos los oficios, de modo que lo poco que ha quedado que trabajar lo trabajan ellos.»

Pedro Fernández Navarrete, en sa obra *Conservación de las monarquías*, diu : «Que Castilla está despoblada como el Consejo dice, no sólo lo ven y lloran los naturales sino que también nos baldonan con ello los extranjeros, sin que sea esto de los trabajos que se pueden encubrir, siendo tan público y tan notorio a todos los que van a España.» Y Saavedra Fajardo : *Idea de un Príncipe político cristiano* (Empresas LXVI y LXVIII) : «con inmenso trabajo y peligro traemos a España de las partes más extremas del mundo los diamantes, las perlas y otras muchas riquezas, y no pasando adelante con ellas, hacen otros granjería de nuestro trabajo, comunicándolo a las provincias de Europa, Africa y Asia. Entregamos a genoveses la plata y el oro con que negocián, y pagamos cambio y recambio de sus negociaciones. Salen de España la seda, la lana, la barilla, el acero, el hierro y otros y otras diversas materias, y volviendo a ella labrados en diferentes formas, compramos las mismas cosas muy caras por la conducción y hechura, de suerte que nos es costoso el ingenio de las demás naciones. Entran en España, mercancías que solamente sirven a la vista o se consumen luego, y sacan por ellas el oro y la plata con que (como dijo el rey Enrique II) se enriquecen y arman los extranjeros y aun a veces los enemigos, en tanto que se empobrecen nuestros vasallos».

Nostre Campmany, referint-se al desamor ja tradicional a Espanya per a tota mena de treball industrial, diu : «La más extraña y absurda preocupación es la que desprecia el trabajo sometido a reglas y enseñanzas y forma comunidad. Esto, dicen que desdora al hombre blanco, al noble, al de buenos pañales; mas no el de faenas ministeriales y serviles, como azacanes, mozos de cordel, de compras, basureros, cocheros, lacayos, etc., porque suponen éstos que durante su servidumbre, como si fuera gusano de seda, *la nobleza duerme* mas no se pierde como en los oficios : frase inaudita en el resto del mundo. Yo conozco provincias en España en que los herreros, los taberneros, los caldereros, silleros, no son naturales de estos reinos; pero los haraganes, los contrabandistas, los ladrones y el mismo verdugo son de la tierra.»

La conseqüència d'aquestes coses fou que el Tresor y la renda reial estaven completament agotades, al punt, que Felip II en una carta que dirigía al seu Tresorer major, en l'any 1596, deia : «Lo que con razón sentiré, viéndome en cuarenta y ocho

años de edad y el Príncipe de tres, dejando la Hacienda tan sin orden; y además de esto, que vida tendré con no ver un día lo que tengo que vivir el otro, ni saber cómo se ha de sostener lo que tanto he menester.»

Carles III fou el que començà a donar una orientació nacional a nostra economia, posant en pràctica els principis del cèlebre economista Bernard Ward, construint les primeres vies de comunicació a Espanya, protegint en totes les formes la producció espanyola, suprimint els impostos que arruinaven nostra navegació y fomentant-la, obrint al comerç de les Colonies cinc ports de la Península, entre ells el de Barcelona. El resultat d'aquestes mides fou el resorgiment industrial y econòmic de Catalunya, y si en altres llocs de la Península no es produí igual efecte, fou degut al fals concepte que es tenia de la noblesa y a la falta d'hàbits y costums industrials. A aquest propòsit diu en Campmany : «Donde no hay amor al trabajo todo el dinero del Erario o de los particulares ciertamente no lo infundirá; y si para mayor desgracia este trabajo es mirado con desprecio y como destino de canalla o de advenedizos extranjeros, todas las gracias y privilegios tampoco le darán estimación...

»Algunas fábricas se establecen, y apenas nacen cuando mueren; algunos talleres se abren con magníficas esperanzas y a los tres años desaparecen, todo es celo, disertación y conversión de industrias de parte de los que no la ejercen ni honran a los que la profesan; esto es, blasonan de ser protectores de ejercicios en que se avergonzarían haber tenido algún abuelo. Es moda, tratar, escribir y disertar de industria, pero moda loable; las ideas se han mudado, es verdad, mas sólo entre los escritores; en general la opinión de los magistrados y los poderosos se ha trocado, *mas la del pueblo subsiste siempre inmutable*. Y así en esta lucha con la de los predicadores especulativos; por eso son tan escasos o ningunos los frutos que se cogen con viable y duradera utilidad.

»En el lugar en que se contaban 100 mendigos y 80 descamisados hace 30 años, los mismos cuentan hoy; ¿su propia miseria no los levanta y los levantarán los discursos? Dios nos libre que esta miseria sea heredada, que entonces no sólo no desea el hombre sacudirla sino que la ama, se connaturaliza y aun se honra con ella. A semejantes gentes habituadas y bien halladas con esta tranquilidad, esto es, de no discurrir, de no desear, ¿qué móvil sería bastante para darle actividad y energía? Antes de establecer fábricas y de promover las artes, quisiera yo que se estableciesen costumbres laboriosas y que se enderezara la opinión popular. Sin estos dos preliminares, buenos serán los esfuerzos para infundir amor al trabajo y de mejorar su suerte. Mientras el pueblo menosprecie los oficios no por lo que tienen de penosos, sino por el desdoro que tienen, dejará todas las ramas de la industria en manos de extranjeros. Aun cuando por medio de éstos se establecieran mil fábricas, mil talleres, nunca diríamos que los españoles son industriosos, sino que en España hay industria, que son dos cosas muy diferentes...»

L'empenta que prengueren a Catalunya les industries, la navegació y el comerç,

mercès a les savies disposicions del rei Carles III, salvaren a Espanya de la total ruïna. Els catalans foren els que nacionalisaren el comerç d'ultramar que estava totalment en mans d'estrangers, y tragueren de la mateixa Península les mercancíes forasteres y ab elles els negociants estranys que monopolisaven tot el tràfec mercantil a Espanya.

Però al començar el segle XIX ab el rei Ferràn VII, ve una forta reacció cap a l'Espanya tradicional, es donen privilegis als estrangers, entre altres a en Dollfus, fabricant d'estampats de Moulhouse, a qui es concedí la facultat d'importar 30,000 peces de percal y muselina de 35 vares castellanes, pagant tan sols 30 rals per peça ab l'obligació d'establir una fàbrica en el reial seti de San Fernando, prop de Madrid, autorisant-lo per a importar, sense drets, la maquinaria. La fàbrica es construí y funcionà sempre ab perdua, fins a l'últim que s'abandonà definitivament.

Però a Catalunya s'havien creat importants interessos a l'ombra protectora de les lleis de Carles III, y aquests interessos protestaren fortament contra la política de Ferràn VII, y tingueren prou força per imposar un sistema arancelari ultra-proteccionista que seguí, malgrat els canvis y vicissituds polítiques d'aquella època, fins a la caiguda de Donya Isabel II.

Els homes de la revolució eren lliure-canvistes doctrinaris y aplicaren ab la major bona fe aquelles teories a Espanya. El senyor Figuerola, al decretar la supressió del dret diferencial de bandera, diu : que aqueix dret té son origen en els privilegis concedits per Jaume I d'Aragó y els Reis Catòlics a la marina nacional, que més tard va copiar Cromwell en la seva cèlebre acta de navegació, y que per ésser un privilegi era injusta, y que per tant no podia perjudicar cap interès, perquè lo just, deia, quan s'aplica ab discerniment, és impossible que produeixi cap mal. Y resulta que científicament la marina espanyola tenia de créixer; però sa ruïna fou immediata...

L'ensaig de lliure canvi en un país que no té producció, que exporta homes, tenia d'ésser un desastre, y així fou. Quan a l'any 1889 s'obrí una informació pública sobre el règim de tractats de comerç del 1882, dels 240 informes escrits recollits en aquella informació, quasi tots de les principals entitats agrícoles, industrials y comercials d'Espanya, regoneixen que el valor de la propietat ha disminuït, que el treball escasseja, que els productes estrangers invadeixen el mercat espanyol. Sembla una repetició de les lamentacions dels economistes espanyols dels segles XVI, XVII y XVIII.

El sistema proteccionista defensat pels catalans, triomfà perquè s'adaptava a la realitat. Convenia als catalans defensar les seves industries de la concorrencia estrangera, però convenia més encara als castellans y aragonesos salvar la producció bladera y remadera ab forts drets arancelaris.

No hi pot haver altre criteri econòmic nacional que el proteccionista. L'imposen especialment el cultiu dels cereals del centre d'Espanya. Les terres de les mesetes castellanes no tenen altre cultiu possible que el del blat, que per tot arreu del món és un cultiu poc remunerador; fins en aquelles terres de França y Flandes ben assaona-

des, és necessari alternar el cultiu del blat ab les llegums o altres plantes per a donar algún rendiment; y té de tenir-se en compte que allí el blat rendeix 18 y 20 hectòlitres per hectaria. Figureu-vos el poc profit que té de donar a Espanya aquest cultiu en terres pobres y seques ab el sistema de *barbechos* y ab rendiment de 9 hectòlitres per hectaria. La producció és, per consegüent, cara; y és necessari un dret d'arancel d'un 40 per 100 *ad valorem* per a fer possible el cultiu de les terres de l'interior, que no serveixen més que per al blat.

Doncs, a pesar de tot, l'interior es revolta contra Catalunya ab motiu de les zones, y sempre que es tracta de revisió d'arancels; puix els representants dels interessos dels bladers castellans, són ultraproteccionistes, quan es tracta de blat, dels interessos dels remaders, o dels remolatgers, o d'altres semblants del centre, y lliurecanvistes furiosos quan es tracta de les indústries manufactureres centralisades a Catalunya.

Es a dir, Catalunya ha considerat la producció bladera espanyola digna de protecció, per ésser nacional. Les regions del centre no han considerat mai les indústries catalanes com a indústries nacionals.

Lo que vol dir que Catalunya té un sentit nacional de l'economía, y que les regions de l'interior el tenen purament local, no nacional.

Les burocracies y les oligarquies no han tingut mai a Espanya cap ideal nacional; per això no s'ha deixat el camí de la decadencia de l'Estat, encara que econòmicament els particulars hagin millorat llur situació. Nació sense ideal, Govern sense vincles directes ab els governats, formats de colles de polítics organisades que obtenen y ocupen el poder a benefici exclusiu dels correligionaris, té de portar-nos fatalment a un estat d'anarquía; perquè quan no impera la justicia y tot té d'obtenir-se pel favor o la coacció, y els que governen per a ocupar el poder transigeixen ab tot y ab tots, al final d'aquest camí és la dissolució del propi Estat.

La conseqüència, és que els ideals econòmics no poden desprendre's dels polítics, y que per propi instint de conservació és necessari que els catalans ens preocupem d'aquests problemes, perquè quan els pobles no saben constituir-se un Govern propi, cauen fatalment, irremissiblement, en mans d'altri.

Nosaltres necessitem les zones franques y altres mides econòmiques per a l'expansió de nostre comerç y de nostra indústria, ja que les produccions del centre de la Península faràn sempre impossible dintre d'una economía nacional un règim de lliurecanvi; y aquesta política la tenen d'imposar els catalans per la força de la raó y de la justicia, y per la que naturalment dóna la unitat de pensament y d'acció de Catalunya.

La política catalana té d'inspirar-se en aquests ideals, que són els únics que poden salvar a Espanya, si és que Espanya té salvació; y en els procediments, tenim d'apartar-nos de tot perill de contagi de les claudicacions y de les transaccions, moltes voltes inconfessables, tan en ús en la política de les oligarquies espanyoles.

Per això la política catalana, enfront les oligarquies imperants, ha d'ésser de gran austeritat, per a conservar els representants nostres llurs prestigis, tant dins de Catalunya com davant els polítics de Madrid.

En resum : les zones neutrals y altres solucions al problema econòmic de l'exportació del sobrant dels nostres productes, problema que és de vida o mort per a Catalunya, no pot desprendre's dels ideals polítics catalans, y per a fer-los prosperar és necessaria una ferma unió patriòtica de tots els elements polítics y socials de nostra terra y una conducta de gran austeritat y serietat.

JOAQUIM AGUILERA

MINISTERIO DE CULTURA
PERTENECE A LA BIBLIOTECA
ATENEO DEL BARCELONÉS

TEATRE CRÍTIC MÈDIC MODERN*

(FRAGMENTS)

Quatre paraules previes

SENYORS, AMICS Y CONSOCIS:

QUIN dubte hi ha, que en aqueixos moments, per a mi solemniosos, desitjaria poder-vos oferir un treball digne de vosaltres, fill dels meus constants estudis y investigacions de laboratori o de la meva hipotètica perspicaçia clínica, descrivint-vos en pocs paragrafs els feliços resultats d'aquells, o els nous símptomes de qualque malaltia, abans de mi per ningú més coneguts y senyalats? Emperò, forçosament (dec confessar-ho ab sinceritat) tinc de renunciar a tan hermosa esperança.

Per dura llei de necessitat he de moure'm en la prosaica vall en la que la majoria actuem en la vida de cada dia, buscant un assumpte, en lo possible, original y molt comprensiu, ja que no puc entretenir-vos ab discursejar sobre els nombrosos temes d'higiene dels nois, que quelcom conec d'alguns, però que potser no podrien ésser fruit exclusiu del meu esforç intel·lectual, encara que fossin viscuts en la meva diària observació, y tampoc escaurien en aqueix lloc y en aqueixes circumstancies.

Així, doncs, ¿de què us parlaré? *D'una cosa de metges que pugui interessar a tots els que formem la Secció. ¿Quina serà? Naturalment acudeix desseguida. Les relacions de nosaltres ab vosaltres; dels metges ab el públic. ¿Y per què desenrotllo aqueix tema aquí y no en una Academia de Medecina? Perquè és aqueix un dinar en el que estan invitats els companys y el públic, y necessitem un menjador gran per asseure'ns còmodament tots a taula.*

* Ponencia llegida, en sessió del dia 11 de janer de 1915; pel president de la Secció de Ciències exactes y naturals de l'ATENEU BARCELONÉS com a tema de discussió del curs de 1914 a 1915.

Mentres tenia bastant adelantat aqueix treball, vareig rebre, el dia 18 de setembre de 1914, un follet editat pel Col·legi de Metges, en el que hi vaig llegir un molt ben pensat dictamen referent a la crisi econòmica de la classe mèdica y els medis de millorar la seva situació; emitit, per iniciativa del mateix, per una comissió constituïda per delegats de les diverses corporacions mèdiques de Barcelona, ab data del 23 de novembre de 1912, el qual m'encoratjà a continuar escrivint per a poder afegir el vostre valuós vot an el ja donat pels metges, en el Col·legi.

Si algú oient em preguntés : què em proposo? on vui anar?, li contestaria y li contesto, suposant que, *in mente*, algú es formuli tals preguntes, que realment no puc saber ara fins on hauré d'arribar per no traspassar els límits de la *suma correcció*; sols sí sé que procuraré donar trasllat *fidèlement* de petits troços de la síntesi de la meva pobre observació d'aprop de trenta anys de pràctica professional, y, pel mateix, d'íntim tracte ab els companys y ab el públic. Que interpreti els fets, bé o malament, és lo que jo no puc saber; però tingueu per segur, que si, per la meva dissort, resultés aqueix treball *fruita tarada*, no podriau dir mai que vos l'entrego enganyant-vos, no essent falta conscient a mi imputable, perquè vui exposar quelcom de lo que cregui mereixedor d'anotar-se, socialment parlant, solament pretenent que *a la llarga*, y ab el reforç d'altres plomes més autorisades que la meva, pugui anar-se millorant el conjunt mèdic (per parlar abstractament), y no, *de moment*; perquè, encara que bastant somniador durant tota la meva vida, no crec esser-ho tant, que no compregui que en les actuals circumstancies d'observador, conjunt observat, medi y temps que correm, sigui possible; desitjant sols aconseguir, si tanta fos la meva sort, fixar l'atenció sobre aspectes nous de la col·lectivitat, a fi de que, per evolució, es pogués assolir un més *ràpid perfeccionament*, a que, per natural impuls, tendim tots els homes, y, en superlatiu grau, els metges.

Si alguna volta sembli que la meva ploma deixi escrit qualche concepte de fons amarg, el que escolti aqueixa lectura, si em dispensa tal honra, recordi si també ha observat lo mateix, o quelcom paregut, y si, per sort, fos així, li demano que junts procurem corretgir-ho, que sens grans esforços, ab bona voluntat, aviat ho assolirem; estant, tots, orgullosos de haver escollit una professió : nobilíssima, sempre que l'individu l'honri ab els seus actes libèrrims y *quasi irresponsables*, en el terreny legal; y, per desgracia, baixa, immoral, rastrera y fins *perjudicial a la humanitat*, si el que l'exerceix no té, per únic guia, el seu amor al pròxim, y, per única defensa, *la veritat en totes les ocasions*, salvaguardant-lo, en les innombrables temptacions, sa immaculada honra professional.

Ja suposo, que algú dirà, per ell mateix, o, potser, públicament, que deu reputar-se com ideal arribar a tal altura moral *col·lectiva*, factible solament en casos aïllats; però en aquesta qüestió, entenc, com deia en Letamendi, que el que tiri pedres a la lluna arribarà a ésser el millor tirador del seu poble; y, com lògica conseqüència, crec, igualment, que el que vulgui col·locar-se, *sempre*, a certa altura moral, sens

descendre *mai*, en la ruda lluita de la vida, a posar en jòc recursos que, encara que considerats com legals, són en plata, moneda de mala llei, arribarà a assolir una consideració social y una satisfacció íntima del bé realiat y del deure complert, que jamai podràn suplir els mesquins èxits aconseguits, que no per aparatosos són menys petits, exercint de *Maquiavel barato* o de mestre d'origen *mundòleg*.

Y prou preàmbol, perquè és inútil afegir, que si cadaú d'aquells tiradors es convertís en el millor del seu poble, tots junts haurien realiat el *sant ideal*, reputat com impossible.

Començo per un capítol que sintetiso en la fórmula següent : *L'exercici de la Medecina en les ciutats grans. Estudi de conjunt*; segueix el segón, batejat ab l'epígraf: *Divisió de camps; Obstacles permanents per al bon exercici de l'Art. Obstacles accidentals*. En el tercer parlaré dels *Cossos oficials de metges*, exposant a la vostra consideració y dibuixant fins a la nitidesa compatible ab les meves poques forces descriptives, molts dels seus variats y rics maticos. En el quart y últim procuraré posar de relleu les *Constants relacions del públic ab tots nosaltres y de tots ab ell*; resumint, exposant les maneres series, al meu entendre, d'acréixer fama, sostenir la ja conquistada, y, assolir, en el terreny científic y clínic, la verdadera y única, possible, dictadura professional.

El plan, com veieu, és gran, amplíssim, y no em comprometo a desenrotllar-lo *in extenso*, com ja he dit a l'intitular-lo *fragments*, emperò prometo dir lo que pensi, *sense eufemismes*, que solament serveixen per a tapar amb un drap brut les llagues professionals, donant tota la culpa de nostra actual decadencia econòmica y social als curanderos, a manca de protecció oficial y a altres peagrines y secundaries causes; quan crec que resideix, *la principal*, en nosaltres mateixos.

¡Tendim sempre a moralisar la classe, y, ab el temps, serà rica, savia y respectada!

I

L'exercici de la Medecina en les ciutats grans. Estudi de conjunt

Surt un nou llicenciat de la Facultat, y seguint, ab mirada atenta, la successiva marxa dels seus actes professionals, si és que preté exercir desseguida en una ciutat populosa, es nota, per lo general, en totes les seves exteriorisacions, l'afany *morbós* d'aparèixer fent nombroses visites mèdiques, ja augmentant, al parlar de la seva feina, el nombre dels malalts al seu càrrec, com se suposa, per confiança de les famílies, ja llogant un cotxe o un automòbil, si a tant arriba sa fortuna particular, encara que sigui fent un sacrifici, a fi de que els coneguts que el vegin, creguin en ses moltes o urgents ocupacions; ja dissertant sobre la historia clínica d'un malalt vist,

en qualsevol Corporació mèdica, única manera, existent, de que els companys y el públic vagin coneixent-lo: els primers, pel seu treball científic, si és lloable; y recordant el seu nom, els altres, pels comentaris entre els coneguts a que dóna lloc l'exhibició.

Aqueixos seràn, sens dubte, els veritables metges del demà, al curar-se, ab l'edat y camí fet, del seu platonisme, y que, forçosament, han d'acudir a aqueixos remeis *romàntics de decent* reclam indirecte, perquè els antics no els hem preparat seti a propòsit per a donar fe de vida, a l'acabar la carrera. ¡Tots devem recordar el nostre entusiasme juvenívol al sortir de la Facultat!, y ¡tots devem pensar ab les dificultats ab que topàrem per trobar molt poques portes obertes!

Per lo mateix, repeteixo, aqueixos seràn els únics a que em referiré, en aqueix discurs, al parlar de *metges*, perquè no dec pensar ab els que, sigui per la causa que sigui, des del començament de l'exercici de la professió, s'anuncien, prometent lo impossible, des de la quarta plana dels diaris, y asseguren, a qui els vol sentir, que curen totes les malalties... que bastanta desgracia tenen.

Feta aquesta distinció, que creia indispensable, y sabent-se ja de qui parlo y a qui em dirigeixo, dec recomanar als joves llicenciats, que es recordin del sabut refrà castellà, que diu: «que por mucho madrugar no amanece más temprano», calmant els seus naturals impulsos, devent pensar que la conquesta d'una clientela és assumpte d'anys, de molts sacrificis, de molt estudi y de bastantes angúnies.

No hi ha dubte que alguns, que potser els poden enlluernar, es defensen y triomfen ab cert *visiteig formulista*; però creguin que, si això fos lo normal, perdria molt prestigi la Medicina, y seria millor que moltes intel·ligències y moltes activitats fossin dedicades a altres professions, en qual exercici produirien a la Societat més profit, que fent-ho ab aqueixa, ab additament *rutinari*, si es procedeix de bona fe, o *cuqueril*, si fos lo contrari, encara que m'honro afirmant que deu donar-se el cas ben poques vegades.

Recordo, en aqueix moment, una quarteta popular* francesa que indica lo extraviada que està l'opinió, encara que sent batre un verdader pols, denunciador de molta pràctica, potser rutinaria, però que el públic interpreta malament, com perniciososa; diu:

«TROP DE MÉDECINS

Les médecins sont trop nombreux
Et c'est pourquoi leur vie est sombre:
Pour reduire vite leur nombre
Ils n'ont qu'a se soigner entre eux.»

No; no és aqueix el remei, que irònicament proposa l'autor anònim; és molt d'altre, com, ab calma, anirem veient.

* *Le Rive*, núm 332. 13 juny 1909.

En relació íntima ab lo difícil de mantenir nostra serietat científica està l'evolució de les idees mèdiques, que fan quedar en ridícol, als pocs anys dels conceptes emitits, al presumptuós o il·lús que afirma, *en absolut*, sobre qualsevol assumpte que sembla ja completament exacte, o definitivament adquirit. Poc diré d'això, perquè depèn d'una serie de concauses agenes a l'aspecte higio-social que em proposo exposar, però com no és fòra del tema, y és tan interessant parangonar l'erro d'ahir ab la veritat d'avui, en el curt transcurs de vint-i-cinc anys, no resisteixo a la temptació de transcriure dos o tres exemples gràfics, escollits dels *Errores y Prejuicios antiguos: Verdades modernas*, del Dr. Pau Hugenin.*

Posem el primer exemple: Fa alguns anys tots els metges renyàvem a les dides que barrejaven a la llet del biberó algún decuit de cibada o de qualsevol gra. No hi havia res tan malsà, dèiem allavors, com barrejar la llet ab el caldo de dites substancies que favoreixen les fermentacions y les alteracions d'aqueix líquid. Aquesta pràctica era reputada com de *doneta savia*, y era inconcús que contribuía a desenrotllar l'atrepsia y a augmentar la diarrea. Avui preconisen aqueix caldo els Drs. Springer, Mèry, Marfan y la majoria de pediatres de tots els països. Aquests decuits concentrats de blat, cibada, sagó, blat de moro y llentíes, són administrats com molt profitosos, cabalment, per a combatre lo que abans s'afirmava produíen; el mal funcionament del tubo digestiu de la mainada, inclòs als que acaben de néixer. S'ha aixecat el *veto* y es donen a tot-hom, y es prenen en totes ocasions; *estàn de moda*. Evidentment hi ha exageració ara, y era abans una equivocació proscriure'ls en absolut, arribant a motejar-los, apelant-los *inmundas cortaduras* del biberó dels nois de pit, com pot llegir-se en antigues obres de Pediatria.

Un altre canvi ben característic ha ocorregut ab les pràctiques obstètriques: em refereixo a l'abstenció de qualsevol injecció vagino-uterina en els parts normals. Fa solament quinze anys els tocòlegs recomenaven irrigar bé la cavitat vaginal, després del part, per a escombrar-la dels coàguls sanguinosos y desinfectar els lòquis. La mateixa Academia de Medecina de París havia donat la fórmula dels paquets de sublimat que les llevadores podrien fer servir per les injeccions. Avui, canvi radical; «No doneu cap injecció si no heu introduït instruments a l'úter, o si no heu practicat cap maniobra intra-uterina», diuen els mateixos tocòlegs. Y realment, l'abundancia d'injeccions després del part, ha determinat moltes metritis y moltes defectuoses involucions.

Un altre: les metàstasis han sigut negades durant molts anys pels metges; y entre nosaltres, bastants recordareu les enginyoses diatribes del Dr. Giné y Partagàs, de bona memoria, enraonant d'elles a la Clínica de l'antiga Facultat, y les burles y exclamacions ab que molts acollíen les protestes de les mares quan es prescrivía la supressió *immediata* d'un veixigatori permanent, d'un sedal o d'una erupció seborreica

* *Concours médical*, pàg. 440.

generalisada; deien : «miri que això anirà als ulls del meu fill», o bé, «això li pujarà al cervell», o, «li perjudicarà el pit!»

Avui, al contrari, ens comencem a apercebre de la veritat d'aqueixes creencies populars. Abunden els exemples, com tots sabeu, de casos en els que el tractament radical d'una ecsema generalisat, o bé, senzillament, d'una seborrea de la pell del cap, ha determinat una meningitis agudíssima. En certs subjectes, una artrectomia o una ressecció d'articulació tuberculosa, provoca una granulia; ¿qui no ha observat nombrosos exemplars d'hemoptisis o d'epistaxis consecutius a la súbita detenció d'un flux hemorroidal?

Y així aniria enumerant diversos exemples. Un altre, verament xocant, és el de les entero-clisis y les dutxes rectals ascendents, que gaudiren d'aquell gros favor en el tractament de les enteritis y entero-colitis; havent-se ja comprès els seus deplorables resultats, que no podien ésser altres que aconseguir budells grossos, distesos, timpànics, atònics, incapaços de lliurar-se, per ells mateixos, del seu contingut, irremeiablement estrenyits, ab mucosa constantment en estat descamatiu, perquè el seu epiteli, empapat y escombrat pels nombrosos lavatges, no podia mai acabar la seva reparació, constituint l'origen de la desesperant persistència de les grasses y membranes, alguna volta acompanyades de sang. Actualment la sonda tova ha passat a ajuntar-se ab els utensilis sobrants en els museus d'antiguitats; l'entero-clisis alta ha sigut abandonada, quasi per complet, tornant-se als antics lavatges normals d'uns 500 c. c., com a màxim.

Lo mateix ha succeït ab l'ús del cloruri de sodi, abans alabat, sens restricció, en banys, friccions, compreses, begudes, injeccions, transfusions, y, avui, ab necessitat absoluta de comprovar, abans de fer-lo servir, la permeabilitat renal y la qualitat de l'orina (experiments de Widal y Achard) per a saber si deu deixar-se absorvir.

Igual ha passat ab el vi, tan ridícula y ilògica la seva *total* supressió en els menjars com s'ha arribat a recomenar, com l'abús en el seu consum.

No puc perllongar més aqueixa revisió, perquè ab els exemples citats crec de sobres provat a lo que ens exposem els metges, sobretot, joves, donant pública categoria de *veritat absoluta*, a molts assumptes mèdics, que llarg temps restaràn en entredit, essent, al contrari, nostre estricte deure, lluitar, sens descans, contra tots els abusos y exageracions, perquè no puguem ésser interrogats a lo Molière.

La lluita exclusivament científica *quasi* no existeix, ni entre els metges nous, ni entre els vells!, y dic *quasi*, perquè, indubtablement, se'n dóna algún cas excepcional!

Generalment no ens donem a conèixer per nostres obres científiques, originals, que ho considero difícil, per causes que no són de aqueix lloc, sinó, que fins en produim poques de recopilació mundial, cuidadosament aquilatada y escollida. Quasi tots els nostres autors, especialment els vells, van a la saga dels francesos, que ens dominen per complet, sense considerar ni pensar que puguin anar, moltes vegades, equivocats. Una sola observació ho demostrarà. Es sabuda dels metges, la influencia,

quasi llegendaria, d'en Fournier, en lo relatiu a la sífilis, y és de creure que, sense voler fer averiguacions o experiments propis, y sembla que, fins sense estudiar autors de diferents nacionalitats, hi ha escriptor mèdic, no català, que no nomeno, emperò molt conegut en tota Espanya, que al tractar de la *Higiene profiláctica del niño respecto a la Herencia*, escriu lo següent: «Yo he visto muchos casos de padres sífilíticos terciarios que engendraron hijos sanos y robustos, quedando la mujer indemne». Y ara pregunto, ¿patien aqueixos pares lesions terciaries sífilítiques, o eren *presunts* terciaris perquè anys enrera havien sigut sífilítics? Crec que és un punt que valia la pena d'aclarir; perquè si sols eren ex-sífilítics, com és de suposar, doncs, de lo contrari, un autor tan llest, com m'honro així afirmant-ho, hauria fet constar les lesions d'aqueixos malalts; potser és ja massa *dogmatisme* el que impera ab aqueixa malaltia entre nosaltres. Es cura, la sífilis? Hem de creure que sí, pels casos ben demostrats de reinfecció (vegi's en Lang, entre molts altres autors); doncs si aquests reinfectats d'en Lang s'haguessin casat, abans de sa reinfecció, haurien pogut ésser pares de nois sans, y, no obstant, entrarien, sense cap dubte, a la categoria dels terciaris per bastants metges.

¿Es o no *rutinari* aqueix concepte? El bon sentit ho indica, y, al mateix temps, ensenya que hem de raciocinar, alguna mica, detingudament, per a apartar-nos del *exclusivisme* d'en Fournier. Que siguin terciaris els que presenten símptomes que els denunciïn, *conformes*; però mai se pot admetre que ho siguin *tots els que hagin tingut sífilis, perquè n'hi pot haver de verament curats*.

¿Y què hauria de dir de la *sífilis distròfica de la segona generació*? Quan tan difícil se presenta la interpretació, *propèra a l'exacta*, d'un síndrome clínic, una mica complexa, uns senyors, an els que no puc concedir l'omnisciencia, fundant-se en 116 observacions, tan documentades com se vulga, però fàcilment vulnerables per tot clínic, com totes les que no siguin propies, en la seva crítica històrica, cronològica y fenomenològica; afirmen, lo que és molt difícil pugui *ningú* afirmar, y ¡oh poder del nom estranger y del domini que exerceix entre nosaltres!, aquell mateix autor, ja citat, y alguns altres que li formen chor, creuen, sense reserves, en la sífilis distròfica de la segona generació!

Citaré un altre cas, perquè va arribar a amenaçar-nos, *de lluny* (!), de convertir-se en llei, que, sens dubte, hauríem tingut d'acatar com a tal, si no ens hagués salvat la fàcil muda de Governos en el nostre país, com així feliçment va passar, fent bona la dita de que «no hay mal que por bien no venga». Em refereixo a lo fet per un Ministre de Gracia y Justicia, d'uns dotze anys enrera, el Sr. Montilla, que en son Discurs d'apertura dels Tribunals (1902) va defensar el *deliri de Mosso*, potser imbuït o suggestionat per la lectura del mateix llibre del propi autor, de qui ja he enraonat. Des de tal altura social, proclamar, com a grossa mida profiláctica, la necessitat de «impedir al espermatozoide el acceso al óvulo para evitar el desarrollo de hijos degenerados», dient que «es más que un derecho, un deber», perquè així «se

llegaria en pocas generaciones a que desaparecieran los niños débiles y enfermos para toda su vida, los degenerados e inútiles, los idiotas y cretinos, y hasta disminuirían mucho los criminales, que por herencias morbosas lo son», és arribar ja *al colmo* de la falta de sentit pràctic. A aqueixos senyors, pel que es veu, no se'ls devia ocórrer que seria precís, per complir la llei, *castrar* o *vasectomisar*, als que se'ls impedís el matrimoni, perquè, d'altre modo, no arribo a capir, com cap escriptor, ni cap Ministre, creu poder anunciar l'eficacia de una semblant llei!; per més que diuen que això està vigent en qualque Estat de la Unió nord americana. ¡Aquest és un dels puntals, segons tinc entès, de la moderna Eugènica, encara que compta ab altres més pràctics!

Per lo regular, en moltes de les nostres obres, no esperem, pacientment, l'èxit, sinó que anem a buscar-lo, exprimint el nostre enginy, les més de les vegades, pensant en la clientela, en forma més o menys velada, y, per lo mateix, *industrialment*; ¿serà per això que l'Estat ens obliga a proveir-nos de *Patent d'industria*, y, alguna volta, ens queixem?

Y això depèn de que el públic està mal educat per nosaltres mateixos, perquè se li ha ensenyat a proclamar, rodonament, com a bon metge, al que treballa o fingeix treballar tot el sant dia en la ingrata tasca de pujar y baixar escales, que mai serà igual a la de veure malalts, o, millor dit, a la de diagnosticar malalties.

Anomenats clínics locals hem conegut tots que havent rodonejat una *fortuneta*, que la carrera, per sí sola, no dóna per més, y haver visitat malalts a mils, han diagnosticat ben poques malalties. ¿Es possible que un metge pugui tractar bé, a domicili, trenta o quaranta malalts diaris? Em sembla bastant difícil, y no obstant, per atansar la celebritat local hi ha qui pensa que deu arribar-se a un semblant nombre, perquè així ho hem ensenyat a exigir al públic. Y crec que és perquè a la nostra terra, comercial de naixença, no es vol donar l'*exequatur*, fins entre nosaltres, els que ens diem intel·lectuals, també empapats del medi en que vivim, al que, ab deteniment, veu y tracta, poso per cas, dèu malalts, pagant-li honoraris decents, sinó al que, moltes vegades, a qualsevol preu, té o aconsegueix més *giro* (aqueixa és la paraula) de clients. Es tradueix, com en el comerç, tot en *quantitats*.

Aquí al que el tenen per *savi*, no pot viure en familia, ni divertir-se gaire en públic, ni perdre cap moment, almenys en apariència, perquè és un temps *preciós* que el deu als seus malalts; ha de córrer sense parar; ¡la gent no capeix si de trenta malalts visitats s'ha fixat en dèu!, el toc està en que en vegi trenta y que es negui a celebrar més juntes ab els companys, perquè ja en té vuit de compromeses y, al dia següent, ha de sortir per celebrar-ne un altre en quelcom ciutat o poble veí y no troba manera *hàbil* de desocupar-se mitja hora. Això, que serà veritat en *comptats* companys, s'encomana, y arreu troba el públic gent enfeinada, encara que, quasi sempre, *per sort*, si se'ls hi demana ab insistència, acaben per robar uns minuts an els altres malalts y concedeixen uns curts moments per a tenir lloc la nova junta proposta.

¡Aqueixos, aqueixos són els grans metges!; ja quants deuen curar, que siguin tan sol·licitats!; ¡quin cabal de coneixements inagotable deuen atresorar, quan, quasi ells sols, sintetisen el saber dels metges d'una època, encara que, *per desgracia*, sigui en una sola ciutat o regió!

II

Divisió de camps. — Obstacles permanents per al bon exercici de l'art. — Obstacles accidentals.

Els obstacles permanents per al bon exercici de l'art dimanen del *nostre desviat sentit moral col·lectiu y de classe*. Mentres continuem afalagant al vencedor, sols per esser-ho, sense examinar com a vençut, remedant al «gos d'Amarilis», de Plàcit, anirà imperant aqueixa *moralitat desviada*.

Com sabeu, deia Plàcit:

La encantadora Amarilis
 tiene un perrito faldero,
 que, según cuenta ella misma,
 le regaló un palaciego.
 Y a fe que no era preciso
 para confirmar el hecho,
 al notar sus propiedades,
 la anticipación del cuento.
 Si llega a la puerta un pobre,
 se lanza sobre él soberbio,
 le acomete, ladra y gruñe
 hasta que abandone el puesto;
 mas cuando se acerca alguno
 de ricas galas cubierto,
 le hace fiestas, le acaricia,
 y enloquece de contento.
 Si advierte que sus bolsillos
 están de monedas llenos,
 le acompaña hasta su casa
 y no torna en mucho tiempo.
 Amarilis ríe mucho,
 y suele exclamar riendo:
 — ¡Se conoce que entre hombres
 está educado mi perro!

La veritat no ofèn a l'home recte que està col·locat en el lloc on pels seus mèrits sempre honrats, hagi arribat, ¿com pot ésser d'altre manera si aquell home se sent amo de la seva situació? Encara recordo exemples hermosos de vint anys enrera, per no citar actes dels que encara, per sort, són vius, en els que s'ha de confessar, per més que dolgui, tenia la classe mèdica més alt nivell moral. Recordo, comestic segur recordareu molts dels que m'escolteu, a aquells doctors de la generació passada, que, *en general*, devien la seva carrera al seu propi y seriós esforç, sense ajuda inconfessable, alentar y dirigir a la joventut, com a mi m'havia succeït, per l'únic camí digne, difícil, emperò honrat, per on hauríem d'encaminar als que arriben; pel *camí de la veritat*. No donguem dolents exemples de moralitat *acomodatícia*, y canviaran les nostres costums professionals.

Si no ho fessim així, ¡pobres de nosaltres!, ¿com hauria d'estudiar ab fe, ab noble ambició, el jove neòfit, si per cas contemplés col·locats a les altures, a homes, si voleu de molta valua social y econòmica y fins científica, ocupant els llocs destinats, en els pobles ben constituïts, al *vir bonus*, al savi modest, al prudent, al virtuós? ¿Quins alts setials destinariem an aqueixos si ja fossin ocupats pels altres?

Aquell jove, per poca flexibilitat de caràcter que posseís, per escassa elasticitat moral que acusés, no estudiaria... no, sinó que intrigaria, si li fós precís, per a assolir sos fins; malejaria a tota una classe, si a tant arribés la seva travessura, acomodant-la als seus desitjos; y, potser, arribaria a la meta de ses ambicions, *victoriós*, però sense cap profit per a la col·lectivitat, desgranant-se del seu pernicios exemple, cents d'imitadors companys, que encara que, ab menos fortuna, potser no arribarien tan lluny en la satisfacció dels seus apetits personals, però serien sens dubte, professionalment, tan perniciosos com el seu ídol vencedor.

Y de que això succeiria, ni es té de demostrar: ¿com no hauria de robar, si demà, em trobés vivint forçosament entre lladres y no pogués menjar, sense cometre el llatrocini!; ¿com no hauria d'intrigar aquell jove si es convencés de que això és lo que enlaira! Els pobles se revolucionen quan ho volen des de dalt; les classes socials se moralisen quan els seus directors ho estan. Sempre que s'intenti moralisar als humils y petits es fracassarà, si no es compta ab l'auxili dels poderosos y grans; de manera que serien estèrils laments els que apunto y es deixen sentir, de tant en tant, sense l'apoi dels que poden y sembla que volen, però que en realitat no estan prou decidits molts, encara, perquè la seva ajuda s'hi conegui.

Afortunadament no són, solament, els poderosos, aquells que el públic senyala com a tals, sinó, també, molts altres, que, nosaltres, els humils, coneixem en l'íntim tracte professional y el gros públic ignora son poder y força. Aqueixa cohort, petita, però de gran valua, ajudada pels que estiguin decidits dels altres, enrunarà, ab els seus actes, sense estrèpit, sense fer res, només que ab l'exemple, obrant el miracle, a

aqueixos castells de cartes, que podrien arribar a fer nosa a la classe, si es permetés que alguna volta poguessin fer-se forts, nodrits ab el treball inconscient dels companys.

Els obstacles accidentals són de una altra niçaga; crec, com el Dr. Van der Biest,¹ de Brussel·les, que poden dividir-se en tres grans grups: 1er, *Hi ha masses metges*; 2na, *No cuidem prou nostres propis interessos, ni els dels nostres companys, íntimament lligats els uns als altres*; 3er, *La immensa majoria de malalties són tractades per subjectes no metges*.

Raonaré, en poques paraules, seguint an en Van der Biest, però adaptant els seus raonaments a la nostra terra, aqueixos enunciats.

Cada any les nostres Universitats lliuren un nombre de títols superior a les vacants que es produeixen. Hi ha *plètorra per sobreproducció*, principalment, per la grossa consideració, sota el punt de vista pecuniari, que té el menestral en el Doctor en Medecina, perquè nosaltres hem ajudat a formar-li la creencia exagerada de la nostra desahogada situació material. Per ell, el metge és l'home que gosa de l'estimació general; innumbrables persones li deuen la vida; molt sovint no sols cura el cos sinó l'ànima, y, especialment, és el *burgès acomodat* que viu en pis sumptuós y gasta cotxe. El somni daurat del petit comerciant és poder assegurar al seu fill aitals consideració social y benestar material, encara que sigui a canvi de grans esforços y sacrificis.

Però aquest pare ambiciós desconeix la classe de cotxe on fica al seu descendent; no sab quina engunia pecuniaria espera al jove Doctor, y fins que aqueixa, a voltes, condueix a certes extralimitacions morals o castigades pel Codi penal ¿aquest pràctic, sense fortuna y sense clientela, sabrà resistir totes les males temptacions?

«Ah! que imprevisors y fins que criminals — diu Lucià Nass² — són els pares que posen els seus fills a les Escoles de Medecina, imaginant-se que un títol representa un valor al portador!» «La Medecina — continúa escrivint — és una professió de luxe, sols reservada als rics (en les grans capitals, afegeixo jo). Enrera els necessitats, els pobres, els desconeguts! El vostre setí no és aqueix; és allà baix, ab els treballadors de la terra o del taller, que, almenys, no coneixen les petiteses dels deures, les abdicacions de consciencia, les caigudes desesperants. .»

Es precis que se li digui an aqueix pare que, creient obrar bé, quasi que ab seguritat prepara la desgracia del seu fill, per les dificultats ab que és fàcil topi. Es precis que conegui que aqueix luxe, que admira, és de *doublé*, que sols serveix per a fer més veritable la miseria dels que a ell recurreixen, y, que, *nou* vegades per *dèu*, el metge que llueix un gran *tren* ho deu a la seva fortuna personal... o a la de la seva dona!...

1. *La crisis mèdica en Bèlgica. Médecine et Hygiène*, núm. 8. Agost, 1906.
2. *Pauvres docteurs*. Paris.

«El que vulgui guanyar diners, deia atinadament el professor Pinard, el que desitgi retirar-se, en alguna ocasió, ab una fortuna realisada, no deu ésser metge.»

El Dr. Vigne, de Lyó, ha fet un minuciós estudi sobre la crisi mèdica a França, y el que s'interessi per aqueixa qüestió, deu llegir el *referendum* y les conclusions de la notable memoria del nostre colega francès. Ha proposat, entre altres medis, l'envío de una carta-circular als pares dels que estudién el batxillerat, perquè no dediquin els seus fills als estudis mèdics. Aquest medi, tan senzill, ha sigut ja ensajat a Alemanya, y obtingué un èxit tan extraordinari, que es va haver de prohibir l'envío de circulars, perquè va arribar-se a témer, segons diu el doctor Vigne, que les Facultats de Medicina quedessin desertes. A França, el mateix medi, reduí, l'any 1894, el nombre d'estudiants de medicina, únicament a la Universitat de París, de 5,000 a 4,000!

Com ja he dit, el metge *no es cuida prou dels seus interessos, ni dels dels seus companys*.

Es el tipo social més altruista! Reparteix el bé, al seu entorn, a mans plenes, y els seus sentiments humanitaris són explotats, sense vergonya, fins pels Poders públics, per les Societats de segurs y les de socors mutuus y per tot el món. Devem, si és que volem, fer la caritat ben ordenada, y pensar, abans, en nosaltres mateixos.

Pel que toca a l'explotació dels metges pels Poders públics, n'hi ha prou en fixar-se en els serveis que li exigeixen, sense dar-li la més petita remuneració; o, quan volen donar-li *alguna cosa*, apelen a una tarifa realment risible. Ja sabeu els honoraris dels metges dels Hospitals, de la Beneficència municipal, de les Cases de socors. Quasi, quasi, deu pensar-se que la beneficència pública és missió del Cos mèdic! Reclamem honoraris comparables als de tants altres funcionaris, cent voltes menys titulats, lo que poc significaria, emperò, també, mil voltes menys útils, lo que ja significa una mica més.

Veritat és que l'Estat ha pres la nostra defensa ab la *Ley sobre los accidentes del trabajo*. Y quina defensa! Del *mínimum* d'honoraris, ab que, ab rigor, s'hauria contentat el Cos mèdic, n'ha fet el *màximum*. Les societats de socors mutuus han comès l'erro de realisar economies ab els metges, aprofitant-se de la competencia que engendra la plètorà mèdica. Y a què seguir? Prou n'hi ha ab lo dit.

Realisem, sovint, lo que és contrari als nostres interessos, y després ens lamentem amargament!

Y, comptant ab totes aqueixes difícils circumstancies, degudes, moltes d'elles, a la nostra inercia y indiferencia, la nostra professió sería, encara, bastant remunerativa, si tots els malalts que es fan tractar vinguessin a nosaltres. Quantes funcions socials que se'ns escapen ens perteneixen! ¿Per què el tractament de les malalties de la boca (no parlo de la pròtesis dental) estava considerat, fins fa pocs anys, com no formant part del domini mèdic, entregat del tot als dentistes? ¿Quantes afeccions quirúrgiques són tractades per persones imperites o posseint un diploma de massagista? ¿Els trencats, on van? ¿A quants parts normals assistim? ¿Quants malalts

tracten els ja francament col·locats en el terror il·legal, que no són sols els *curanderos*? Sota aquest punt de vista, se'ns ha entrebancat, potser seguint, per força, les corrents modernes, l'home que, per la seva carrera, deuría esmerar-se en ésser nostre col·laborador y auxiliar : em refereixo a l'apotecari. ¿N'existeixen entre nosaltres, y, fins, potser, en els demás països, molts que no hagin tractat alguna malaltia? ¿Quin és el que no aprofita l'ocasió per a poder vendre, sense indicació mèdica, una poció per la diarrea, catxets per a les neuralgies, y, no tracta casos, alguns d'ells, de blenorragia o de sífilis? L'abús està tan generalisat, que tots, que, sens dubte, serien fidels observadors del seu deure professional, es veuen obligats (just és regonèixer-ho) a fer-ho, perquè veurien fondre's la seva clientela, si s'hi negaven y volien conservar el caràcter d'*apotecari clàssic*, pel que fou creada aqueixa professió.

¿Y l'especialitat terapèutica estranya, que no deu confondre's ab la farmacèutica? Comptant ab ella no hi ha necessitat de que els malalts cridin al metge, ni preguntin a l'apotecari quin tractament haurien de seguir per curar-se. ¿No n'hi ha prou ab la quarta plana dels diaris? Allí trobaràn, cada dia, remeis infal·libles contra la clorosis, la tuberculosi, les nefritis, les malalties venèries, les afeccions de la pell y *tutti quanti*, sense parlar dels medicaments anunciats que curen una pila de mals diferents : «La majoria de les grans revistes y periòdics moderns — diu el Dr. Vigne — realisen, sense escrúpuls, grosses ganancies ab els seus productius anuncis de curanderos de sort y especialitats farmacèutiques, siguin les que siguin». «Contribueixen, poderosament, a popularisar, ab profit dels anunciants y en detriment dels babaus, especie nombrosa y inextingible, productes dubtosos o perillosos; cintures *elèctriques*, en el fons *eclèctiques*; píldores *pintades* per a persones *pàlides*, o píldores *pàlides* per a persones *roges*», com ho escrivía l'enginyós Dr. Helme. Serveixen la causa dels explotadors contra dels innocents creients, pobres d'esperit, o neuròtics que paguen un feixuc tribut a aqueixes empreses de publicitat y als mistificadors.

Ja tenim una llei per a curar o impedir aquesta propaganda, en interès dels metges, — és veritat! — emperò, per sobre de tot, en el dels mateixos malalts, encara que morissin molts diaris y revistes. Però no es compleix!

JOAN COLL Y BOFILL

(Continuarà.)

PERTENECE A LA BIBLIOTECA
ATENEU DE BARCELONES

UNA MASCARADA QUIXOTESCA¹ CELEBRADA A BARCELONA L'ANY 1633

NA de les principals obres que ha produït l'enginy humà és, sens disputa, aquella novela que fa tres centuries escrigué en Miquel de Cervantes Saavedra; producció que ha sigut causa d'apassionades discussions y fortes polèmiques al voler indagar y veure-hi el fons que enclou o entranya. Per a uns és sols y únicament un llibre de cavallerías; per a altres la sàtira més gran dirigida a enderrocar aqueix genre literari; hi ha hagut qui ha dit que era una crítica contra els governants d'aquell temps y la Santa Inquisició; qui hi troba una imitació del poema grec on es canta la còlera del Pelida Aquileus; qui el compara ab un tractat de frenopatía; qui hi veu un llibre simbòlic; y en mig de tantes discussions y controversies s'han agotat els elogis endreçats a l'obra immortal, y cal dir que els estrangers no han sigut els més curts, car l'Irving la compara ab la Biblia, en Biedermann afirma que és una producció tan gran que fuig de la jurisdicció de la crítica, Van Efen sosté que és el millor llibre per a educar la imaginació, Schlegel que com obra d'invenció és única en sa classe, y Godwin diu que és l'estudi literari més admirable del món.² Per a mi és la novela per excel·lencia, el llibre que un llegeix ab més gust, perquè en ses pàgines s'hi junten, en amorós consorci, la serietat y la rialla; és l'obra més humana, ja que els dos protagonistes enclouen no solament totes les miseries que entranya el nostre cor, sinó també totes les grandeses, y com a obra literaria és de lo millor que té la llengua castellana.

1. Conferencia donada a l'ATENEU BARCELONÉS el 20 de març de 1915.

2. Vegi's Rius: *Bibliografía crítica de las Obras de Miguel de Cervantes*. (Madrid, Villanueva y Geltrú, 1895-1904.) Vol. III, pàg. 15-382; *Cervantes juzgado por los españoles y Cervantes juzgado por los extranjeros*.

Des de que sortí de la impremta d'en Joàn de la Cuesta que va rebent els aplaudiments de la gent lletrada y de la indocta, car és un llibre dirigit a totes les classes socials y que pertany a totes les èpoques. De tot aquell devassall de literatura que produí l'edat d'or de la llengua castellana, de tot aquell sens fi de produccions que produí el geni de Castella, sols una obra s'ha salvat miraculosament dels estragos causats pel temps «devorador y consumidor de totes les coses», y aquesta obra és aquella novitat literaria que en janer de 1605 apareixia en la llibreria madrilenya d'en Francisco de Robles y en les portades de la qual s'hi llegia : *El Ingenioso Hidalgo Don Quixote de la Mancha*.¹

Dec observar que molt abans d'aparèixer en lletra de motllo les gestes del ferm enamorat de Dulcinea, ja en cercles, acadèmies y demés cenacles on s'hi reunia la gent de lletres, es parlava del llibre d'en Cervantes : ab elogi uns, ab menyspreu altres.² En la pesadíssima novela *La Picara Justina*, posa l'autor, en López de Ubeda, uns versos en els quals col·loca al *Don Quixot* al costat de la *Celestina*, del *Lazarillo de Tormes* y del *Guzmán de Alfarache*;³ mentrestant, en Lope de Vega, en carta al seu íntim amic, Duc de Sessa, li deia, ab data del 14 d'agost de 1604 : «De poetas no digo. Muchos en ziernes para el año que viene; pero ninguno tan malo como Zervantes, ni tan necio que alabe a Don Quixote.»⁴

Però ab tot y el despit ab que el genial dramaturg y els de sa escola miraven l'obra d'en Cervantes, el llibre d'aquest fou rebut ab sorollós èxit,⁵ com ho demostren les edicions dobles que es feren a Madrid, Lisboa y Valencia;⁶ pocs anys després

1. *El Ingenioso | Hidalgo Don Qui- | xote de la Mancha.* | Compuesto por Miguel de Cervantes | Saavedra. | Dirigido al Duque de Bejar, | Marques de Gibráleon, Conde de Benalcazar, y Baña- | res, Vizconde de la Puebla de Alcozer, Señor de | las villas de Capilla, Curiel, y | Burguillos. | Año | ... | 1605. | Con privilegio, | en Madrid, por Juan de la Cuesta. | Vendese en casa de Francisco de Robles, librero del Rey nro Señor.

2. Vegi's Rius : *òp. cit.*, vol. III, pàg. 1-13 y 383-386.

3. *La Picara Justina : De la despedida de Leon*; III. — De los trajes de montañeses y coritos:

Yo soy duc-
De todas las aguas be-
Soy la Reyna de Picardi-
Mas que la Rud conoci-
Mas famó- que doña Oli-
Que Don Quixo- y Lazari-
Que Alfarache y Celestí.-

4. Vegi's Rius : *òp. cit.*, vol. III, pàg. 3 y 4, on el mateix Lope de Vega alaba a Cervantes; si bé en les pàgs. 383 y 384 se poden llegir les censures.

5. Soltau (Dietrich Wilhelm) en la *Introducció* a l'edició alemanya del *Don Quixot*, impresa a Königsberg l'any 1800, diu que «el públic va rebre el *Don Quixot* tan fredament com l'havia acollit el Duc de Bejar». Aqueixa mateixa idea havem vist escrita en algunes biografies de Cervantes.

6. *El Ingenioso | Hidalgo don | Quixote de la | Mancha.* | Compuesto por Miguel de Cervantes | Saavedra | ... | Em Lisboa. | Impresso com lisença do Santo Officio por Jorge | Rodriguez. Anno de 1605.

veia, son autor, com el famós cavaller y son escuder inseparable, apareixien fent les delícies dels espanyols que es trobaven per Brussel·les¹ y Milà², y com si això fos poc, la fama d'aquests dos eterns companyons anà creixent, fins a tal punt, que ja la llengua castellana fou petita per a encloure l'obra del geni, y les famoses aventures del més enamorat dels paladins es traduïren a la llengua de Shakespeare³ y de Rabelais.⁴

Cert que a l'eixir el *Don Quixot* les cròniques cavalleresques anaven ja molt

El Ingenio | so hidalgo Don | Quixote de la | Mancha. | Compuesto por Miguel de Cer-
vantes Saavedra. | ... | Con licencia de la S. Inquisicion. | En Lisboa: | Impreso por Pedro Cras-
beeck | Año M.DCV.

El Ingenioso | Hidalgo Don Qui- | xote de la Mancha. | Compuesto por Miguel de Ceruan-
tes | Saavedra. | Dirigido al Duque de Bejar, | Marques de Gibráleon | Conde de Barcelona, y
Baña- | res, | Vizconde de la Puebla de Alcozer, Señor de | las villas de Capilla, Curiel, y | Bur-
gillos | Año | ... | 1605. | Con priuilegio de Castilla, Aragón, y Portugal. | En Madrid, Por Juan
de la Cuesta. | Vendese en casa de Francisco de Robles, librero del Rey nro. Señor.

El Ingenioso | Hidalgo don Qui- | xote de la Mancha. | Compuesto por Miguel de Ceruan-
tes | Saavedra. | Dirigido al Dvque de | Bejar, Marques de Gibráleon, Conde de Benalcaçar,
y | Bañares, Vizconde de la Puebla de Alcozer, Señor | de las villas de Capilla, Curiel, | y Burgui-
llos. | ... | Impreso con licencia, en Valencia, en casa de | Pedro Patricio Mey, 1605. | A costa
de Jusepe Ferrer mercader de libros, | delante la Diputación.

El Ingenioso | Hidalgo don Qui- | xote de la Mancha. | Compuesto por Miguel de Cervantes |
Saavedra. | Dirijido al Dvque de | Bejar, Marques de Gibráleon, Conde de Benalcaçar, y | Baña-
res, Vizconde de la Puebla de Alcozer, Señor | de las villas de Capilla, Curiel, | y Burguillos. |
... | Impreso con licencia, en Valencia, en casa de | Pedro Patricio Mey, 1605. | A costa de
Jusepe Ferrer, mercader de libros. | delante la Diputación.

Les variants entre la primera y segona edició de Lisboa es poden veure en l'edició que del *Don Quixot* féu en Cortejón (Madrid, Suárez, 1905-1913), vol. I, pàg. XLVII-LVII; les corresponents a les edicions valencianes d'en Mey, vegi's la ja citada edició d'en Cortejón, vol. I, pàgines LXXII-LXXX.

Referent a una tercera edició impresa a Lisboa en 1605 per en Jordi Rodríguez, l'exemplar de la qual existeix en la Biblioteca Nacional, de Madrid, edició que, segons el distingit acadèmic Cotarelo y Mori és «distinta de la otra del mismo año e impresor» (*Efemérides Cervantinas*, Madrid, 1905, pàgina corresponent a «erratas, correcciones y adiciones»), vegi's l'estudi d'en Cortejón: *Una supercheria tipogràfica* (Barcelona, La Académica, 1907) y el vol. III de la seua ja citada edició del *Don Quixot*, pàg. LXX-LXXXI, on se demostra que és una mateixa edició ab portada diferent; en el *Catálogo de la Exposición celebrada en la Biblioteca Nacional en el tercer centenario de la publicación del Quijote* (Madrid, Imp. Alemana, 1905) figura el facsímil de la portada d'aquella nova (?) edició, y al peu es llegeix: «Es la misma anterior, de la que solo difiere en la portada y en los ajustes de las censuras que van en el folio 2.»

1. *El Ingenioso | Hidalgo Don Quixote de la | Mancha.* | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... |
En Brvsselas. | Por Roger Velpivs Impressor de | sus Altezas, en l'Aguila de oro, cerca | de Pa-
lacio, Año 1607.

El | Ingenioso | Hidalgo Don | Quixote de la | Mancha.. | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... |
En Brucelas | Por Roger Velpius y Huberto Antonio, Impresso- | res de sus Altezas, en l'Aguila
de oro, cerca | de Palacio. Año 1611.

2. *El Ingenioso | Hidalgo | Don Quixote | de la Mancha.* | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... |
Por el Heredero de Pedromartir Locarni | y Iuan Bautista Bidello. Año 1610 | ...

3. *The | History | of | the valorous | and wittie | Knight-Errant | Don Quixote | of the
Mancha* | ... | London | Printed by William Stansby, for Ed. Blount and | W. Barret. 1612.

4. *L'Ingenieux | Don | Quixote | de la Manche* | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... |
| A Paris. | Chez Iean Foüet, rue saint | Jacques au Rosier. | M.D.CIXIV | ...

de baixa, però el gros públic encara disfrutava y es deixava dur pels parlaments de lluita, per les arrogancies y gallardies dels Florisels y Palmerins, Oliveros y Artús, Roldans y Amadissos; y si bé el llibre de cavalleries ja quasi no feia treballar les premses de les imprentes, no per això els que sostenien aqueix esperit bèlic y pendencier cregueren acabada la seua missió, sinó que veient que minvava l'afició al llibre es passaren ab armes y bagatges, com vulgarment es diu, al llavors naixent teatre.¹

Si els èpics fets dels hèroes de la Taula Rodona, dels Pars de França y dels Amadissos y Palmerins penetraren en el teatre, no hi podien mancar les gestes del famós D. Quixot; els primers que idearen portar-les als *col·liseos* o *corrales*, foren: el madrileny Francisco de Avila² y el valencià Guillem de Castro,³ però cal dir que abans que aqueixos o potser al mateix temps, els anglesos Fletxer y Shakespeare escrigueren una comedia intitulada *Cardeni*, representada a Black-friars l'any 1613,⁴ y en aquest mateix any el ja citat Fletxer, en col·laboració ab

1. L'afició als arguments trets de llibres de cavalleries per al teatre es veu, recordant que en Rey d'Artieda escrigué: *Los encantos de Merlin y Amadis de Gaula*; Lope de Vega: *El Rey de Frisia, El Marqués de Mantua, La mocedad de Roldán, La venganza de Gaiferos y Las pobreza de Reinaldos*; Castro y Belvis: *El conde de Irlos, El nacimiento de Montesinos y El Conde Alarcos*; Calderón de la Barca: *La puente de Mantible*; Pérez de Montalbán: *Don Florisel de Niquea y Palmerin de Oliva*; el Conde de Villamediana: *La Gloria de Niquea*; y encara podrien citar-se: *Los celos de Rodamonte*, d'en Rojas Zorrilla; *El conde Partinoples*, de D.ª Agna de Caro, y *La muerte de Baldovinos*, d'en Jeroni Cancer.

2. *Entremés famoso de los invencibles hechos de Don Quixote de la Mancha, compuesto por Francisco de Avila, natural de Madrid*. Vegi's Rius: *òp. cit.*, II, pàg. 330, núm. 563. En 1905 reproduí aqueixa comedia, il·lustrant-la ab valioses y erudites notes, l'escriptor castellà en Felipe Pérez González.

Curiosidad bibliográfica, | Los Invencibles hechos | de | Don Quijote de la Mancha | entremés famoso | compuesto por | Francisco de Avila | natural de Madrid | Primera obra | en que fué llevada al teatro | (1617) | la novela inmortal | de | Miguel de Cervantes Saavedra | Prólogo y notas de F. P. G. | La Enciclopedia Moderna | Plaza del Rey, núm. 1 | Pozuelo de Alarcón. — Madrid.

Això de «primera obra en que fué llevada al teatro la novela de Miguel de Cervantes Saavedra», és molt discutible; el dia que dongui a conèixer el meu estudi: *Don Quixot en el teatre*, demostraré que l'afirmació d'en Felip Pérez y González és molt aventurada.

3. Foren dues les obres d'assumpte quixotesc que escrigué el valencià Guillem de Castro: *Don Quixote de la Mancha* y *El curioso impertinente*. Abdués obres han sigut reproduïdes: la primera per la societat valencianista *Lo Rat Penat*, ab interessant proemi del meu amic en Lluís Cebrià Mezquita; la segona, pel bibliòfil cervantista y amic meu en Francisco Martínez y Martínez, el qual en féu fer un tiratge de 107 exemplars.

D. Quixote de la Mancha, | comedia en tres jornadas y en vers | per | D. Guillem de Castro y Bellvis. | Representada de vell-nou en lo Teatro Principal de | Valencia, en la nit del VIII dia de Maig | de MDCCCV. | Funció organitzada per la Societat Valencianista | Lo Rat-Penat | qual presidencia honoraria manté é il·lustra | L'Excm. Ajuntament. | Valencia. 1905 | Establiment tipografich Domenech | Mar, 65.

El Curioso Impertinente | comedia en tres jornadas | y en verso | de | D. Guillén de Castro | publicala nuevamente | Francisco Martínez y Martínez | Abogado | Valencia | MCMVIII. Vegi's Rius: òp. cit., II, pàg. 330, núm. 566.

4. Vegi's Rius: *òp. cit.*, II, pàg. 365, núm. 716.

en Beaumont, portaren al teatre una altra comedia ab argument quixotesc.¹

Com si el llibre y el teatre fossin petit camp d'acció per a popularisar la genial novela d'en Cervantes, dec observar que en les mascarades celebrades a Saragoça y Còrdoba ab motiu de les festes per la beatificació de Santa Teresa, hi prengueren part els hèroes cervantins D. Quixot, Dulcinea y Sanxo;² que als pocs anys, a Sevilla, durant el mes de janer de 1617, se celebrà una altra mascarada en que també hi formaven part el famós cavaller y son escuder;³ que en unes festes fetes per les Universitats de Baeza y Salamanca y per la vila d'Utrera, en 1618,⁴ hi figuraren sengles personatges representant a l'hèroe de la Manxa; y com si això fos poc, a

1. Vegi's Rius : *òp. cit.*, II, pàg. 366, núm. 718.

2. Els títols dels llibres que segueixen, corresponents a la Biblioteca Nacional, els copio d'*El Quijote y Don Quijote en América*, d'en Rodríguez Marín.

La descripció de la mascarada de Saragoça, se troba en:

Retrato de las Fiestas que a la beatificación de la bienaventurada Virgen y Madre Santa Teresa de Jesús, Renovadora de la Religión Primitiva del Carmelo, hizo, assi Eclesiasticas como Militares y Poéticas : la Imperial Ciudad de Zaragoza. Dirigido al Illustrissimo Reyno de Aragón. Por Luis Diez de Aux. — Zaragoza, Juan de la Naja y Quartaner, 1615, pàg. 53 (Biblioteca Nacional, Raros, 457).

La mascarada de Còrdoba se troba en la:

Relacion brebe de las Fiestas que en la ciudad de Cordoua se celebraron a la beatificación de la gloriosa Patriarcha santa Theresa de Iesus, fundadora de la reformation de Descalços y Descalças Carmelitas. Con la justa literaria que en ella vuo... Por el licenciado Ivan Paez de Valeuçuela... Córdoba, Viuda de Andrés Barrera, 1615. (Biblioteca Nacional, 3, 391, 18.)

3. *Relacion de la Fiesta, que el Colegio Mayor de Santa Maria de Iesus Vniversidad de la ciudad de Sevilla hizo, en la publicacion de vn Estatuto, en que se juro la Concepción limpiissima de nuestra Señora sin mancha de pecado original.* Sevilla, Francisco de Lyra, 1617. (Biblioteca Nacional, Varios, 1, 69, 3.)

4. Els títols de les mascarades de Baeça y Salamanca els copio de l'*Ensayo de una Biblioteca Española de libros raros y curiosos.* (Madrid, 1863-89.)

Relacion | de la fiesta que | la Insigne Vniversidad de Bae | ça celebrou a la immaculada Concepcion de la Vir- | gen nuestra Señora. Con la carta que la dicha Vni- | uersidad escribio a su Santidad, y el singular Estatuto | hecho en favor de la Concepción. | Dispuesta por el Maestro Don An | tonio Calderon Catedratico de Artes. Dirigida a la muy noble y anti- | gua Ciudad de Baeça. | Año (Escut.) 1618. | Impresa con licencia, por Pedro de la Cuesta. | Vendense en la Imprenta. (II, 182, núm. 1528.)

Relacion de las fiestas que la Universidad de Salamanca celebró desde 27 hasta 31 de octubre del año de 1618 al juramento del nuevo estatuto hecho en 2 de mayo del dicho año, de que todos los graduados defenderán la pura y limpia Concepción de la Virgen N. S. concebida sin mancha de pecado original. Ordenada por mandado y comisión de la mesma Universidad en su claustro pleno. Con licencia del ordinario. En Salamanca en la imprenta de Antonia Ramirez, viuda, año 1618. (I, 1126, núm. 1135.)

Qui vulgui saber quelcom referent an aquestes dues mascarades, pot llegir en l'esmentat *Ensayo* tot el text cervantí.

La corresponent a la Vila d'Utrera se troba en la

Relacion de la grandiosa fiesta y máscara que la villa de Utrera y clero de S. Maria de la Mesa, Iglesia mayor della; y el Licenciado Juan Cintado Catedrático, y estudiantes de su colegio hizieron a la limpia Concepción de la Santissima Virgen Maria N. Señora en la publicacion del Breue de su Santidad | (Un gravat que representa la Puríssima Concepció.) — En Sevilla. Por Juan Serrano de Vargas, en frente del correo mayor. 1618. (Alenda, Relaciones de Solemnidades y fiestas públicas de España, Madrid, 1913; I, 191, núm. 688.)

Burgos, en 1736,¹ Medinasidonia en 1740,² y Barcelona en 1759,³ se celebraren moixigangues y mascarades en les quals l'immortal paladí y son criat feren les delícies dels badocs; y no era solament a Espanya on es veien representades y prenent cos les principals figures del llibre cervantí, sinó que no fa molt, en erudita conferencia, el primer dels nostres cervantistes, en Francisco Rodríguez Marín, donava a conèixer una festa d'aqueixa classe celebrada en el Perú⁴ a poc d'haver-se publicat la primera part del *Don Quixot*; en 1905, la Sereníssima Infanta d'Espanya, D.ª Pau de Borbó, ens féu saber la celebració d'un torneig en Hiedelberg, l'any de 1613, en el que D. Quixot actuava de mantenedor;⁵ y molts anys abans, l'Excm. Sr. Comte de les Navas, Bibliotecari del Palau Reial, reimprimí la famosa mascarada celebrada a Mèxic l'any de 1621.⁶

An aqueixes festes, que demostren la popularisació de l'hèroe cervantí, cal afegir-n'hi una més,⁷ que no he vist citada ni en cap llibre de bibliografia, ni en cap catàleg cervàntic, y que m'és plaent avui donar a conèixer, y diu així:

1. D'aqueixa mascarada se'n parla en el llibre:

Epítome de la portentosa vida y milagros de Santa Tecla, y fiestas que durante el mes de julio de 1736 se verificaron en Burgos, al transportar la imagen a su capilla (Burgos, Herederos de Juan de Villar, 1737), vegi's D. Thebussem: *Cartas Droapianas y Segunda ración de Artículos*.

2. La mascarada celebrada en Medinasidonia figura en:

Apuntaciones de cosas que suceden en Medina Sidonia desde 1730, y las cuales yo he visto, manuscrit citat pel Dr. Thebussem en les obres citades anteriorment.

3. De la mascarada celebrada a Barcelona l'any de 1759 ne parla la

Relacion obsequiosa | de los seis primeros dias, | en que logró la Monarquía Española | su mas Augusto Principio, | anunciándose a todos los vasallos | perpetuo regozijo, | y constituyéndose Barcelona | un Paraiso con el arribo, desembarco, | y residencia, | Que hizieron en ella desde los dias 17, al 21 de Octubre de 1759. | Las Reales Magestades | del Rey Nuestro Señor | Don Carlos III. | y de la Reyna Nuestra Señora | Doña Maria Amalia de Saxonia con sus Altezas el Principe Real y demás | Soberana Familia; | Escrita de orden del muy Ilustre Ayuntamiento de esta | capital. | Con licencia : En Barcelona, por María Teresa Vendrell | y Texido.

La part cervantina comença en la pàg. 195.

4. *El «Quijote» | y Don Quijote en América | por | Francisco Rodríguez Marín | de la Real Academia Española. | Conferencias leídas en el Centro de Cultura | Hispano-Americana los dias 10 y 17 de marzo de 1911 | ... | Madrid, 1911 | Librería de los Sucesores de Hernando | calle del Arenal, núm. 11.*

5. Vegi's *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* (maig de 1905), l'article: *Torneo en el Palatinado en 1613*.

6. *Cosas de España*. (Sevilla, Rasco, 1892.)

7. L'exemplar d'aquesta mascarada forma part de la col·lecció cervantina de n'Isidre Bonsoms, cedida fa poc (maig de 1915) a l'Institut d'Estudis Catalans.

LA INSIGNE, ENTRE- | TENIDA, Y CELEBRADA FIESTA, QUE | EN SERUICIO DE SU ALTEZA DEL
SEÑOR INFANTE CARDE- | NAL,¹ SE HIZO EN BARCELONA, A LOS 31. DE ENERO DE | 1633,
CON LAS INUENCIONES, TRAGES, EMPRESAS, MO- | TES, BAYLES Y CANCIONES, QUE EN LA TAL
MASCARA SE | HIZIERON, Y CANTARON, CUYO ORIGEN FUE LA | ENTRADA DEL GRAN BELLUGA.
POR RAFAEL SEUGON.²

Avnque siempre han sido las Carnestolendas de Barcelona celebres, por regozijadas en extremo³ grandes, por sazonadas en todo, insignes, por aplaudidas de todos, y pomposas, por sus aparatos notables; con todo, este año por asistir en ella el serenissimo señor Infante Cardenal, ha sido mayor el regozijo, más insigne el aparato, más dilatado el aplauso, más festiuo el luzimiento y el contento más singular, pues pareció que estos dias reboçaua en los pechos de los Ciudadanos Ilustres efecto del afecto con que siempre aman a sus Principes. No quiero en este papel breue, descriuirlo todo; sólo la mascara, que el Lunes a los 31. de Enero se hizo descriuire, dexando para otro papel, si este me fauorecen, las demas fiestas grandes y famosas que se han hecho en seruicio del Serenissimo señor Infante, como fue : la del estafermo y mona en la plaça mayor,⁴ llamada el Born, la que en sus casas el Excellentissimo Duque de Cardona hizo con el

1. Aquest «Infante Cardenal» era germà del rei Felip IV, y fou nomenat virrei y lloctinent de Catalunya, sostenint contra nostres Consellers l'enutjosa qüestió nomenada *contentio de la cobertura*.

2. Referent al cognom de l'autor d'aquesta *relació*, dec dir que no és la primera volta que el nom de *Seugón*, anagrama de *Nogués*, apareix com firmant d'aqueixa classe de treballs literaris.

En el riquíssim arsenal de notícies bibliogràfiques que ab el títol d'*Ensayo de una Biblioteca de libros raros y curiosos* (Madrid, 1863) publicaren els Srs. Sánchez Rayon y Zarco del Valle, aprofitant-se dels apuntaments d'en Gallardo y col·laborant ab entusiasme el pare de la crítica cavalleresca, en Pascual de Gayangos, s'hi troben els següents títols, corresponent els dos primers al cognom Nogués y l'últim al de Seugón.

Relación verdadera de las famosas fiestas que en la presencia de su Magestad se han hecho en la insigne ciudad de Barcelona... En Barcelona, Esteban Liberós, 1632. (Núm. 3221.)

Descripción de las famosas fiestas que en la insigne ciudad de Barcelona se han hecho en la presencia de su Magestad Filipino tercero en los Reinos de la Corona de Aragón y quarto en los demás de su dilatada monarchia... En Barcelona, Esteban Liberós, 1632. (Núm. 3222.)

El magestuoso recibimiento y famosas fiestas que en la insigne ciudad de Barcelona se han hecho a la Magestad de la Serenissima Reina de Ungria, Doña Maria de Austria... En Barcelona, Esteban Liberós, 1630. (Núm. 3918.)

Y ja que he citat aqueix treball d'en Seugón, dec senyalar que al mencionar-lo l'Andreu, en el *Catálogo de una Colección de Impresos... referentes a Cataluña* (Barcelona, L'Avenç, 1902), li posa data de 1620, essent així que tot-hom sab que entrà la reina d'Hongria a Barcelona, el 8 de febrer de 1630.

3. Sobre si les festes carnavalesques, tal com les celebraven els nostres avant-passats, eren alegres y bullangueres o bé traspassaven els límits de la moral, fóra convenient recordar els bàndols que publicaren els Consellers, o bé llegir el documentat estudi del meu amic n'Anfós Damians, intitolat : *Lo carnestoltes a Barcelona*, publicat en *La Renaixensa* (5, 9, y 12 de febrer de 1899).

4. Aquesta festa de l'*estaferm y mona* que menciona en Seugón, provablement serien les senyalades pel Scriba Major de la ciutat en el *Manual de Novells Ardits*, com ocorregudes el 2 de janer d'aquell any:

«En aquest die despres dinar se feu una festa en lo Born, de astaferm y correr una mona

mayor aparato que jamas se ha visto, la del torneo en la referida plaça del Born que acosta de la generalidad deste Reyno se celebró,¹ con las infinitas que en qualquiera calle, plaça y sala, en todos estos dias han inundado con tanto y tan impetuoso corriente de alegría y gozo, que ni ay pluma que lo pueda escriuir ni encarecimiento que lo pueda igualar.

Fue pues el assunto de la mascara que descriuo la entrada de vn Rey y Reyna, cuyos Reynos no estan en el Mapa, llamados Bellugas (estylo es desta tierra tomar estos assuntos ó otros semejantes con que vnido lo ridiculo y lo graue, lo verdadero y lo apócrifo, forman vna fiesta entretenida, alegre y grandiosa a la traça de esta que ha sido en todo famosa.) Quien mas sal ha tenido en este género de regozijos ha sido siempre el Autor deste, que con ser muy letrado y estudioso es vn salero de donayres y vn mar de gracias en estos juguetes, dando muestras de su claro ingenio en estas burlas graciosas que con serlo, han menester mucha felicidad y cordura para facilitarlas con el aplauso tan cumplido y cumplimiento de tanta diferencia de personajes y figuras que al pomposo acompañamiento de este burlesco señor salieron.

Publicose pues la entrada del tal Belluga, Sabado a los 29. de Enero, entrando sus Aposentadores con muchos criados, que en todos eran 20 personajes, en rocines de campo, vestidos sus dueños de camino, con mucha gala y propiedad, y entrando por la puerta de el Angel empeçaron su exercicio aposentando los personajes del venidero acompañamiento en las casas principales de la Ciudad, escriuiendo con mucho cuydado las camas y aposentos que se registrauan para quien y quantos, aposentando con notable propiedad los personajes conformes con los dueños de las casas donde se aposentauan, cosa graciosa sobre manera y con que tuuieron que entretenerse los curiosos algunos ratos. Llego el acompañamiento a Palacio, a donde apeados todos, pidieron y suplicaron se les concediessen dar en manos de su Alteza vn memorial que informaua desta entrada, y su Alteza se dignó de recibirle² de las manos de los de la fiesta, con muestras de mucho

per los Srs. Cavallers en la qual festa assistí present lo Sim. Sr. Infant Cardenal, stant sota de una gelosia en la finestra acostumada de la casa del Sr. Frederich Meca.»

Cal observar que no era exclusivament el Born el punt on se feien els torneigs y demés festes a l'aire lliure, per quant en el *Llibre de Serimonies* que es conserva en el nostre Arxiu Municipal es llegeix que per a celebrar l'arribada a Barcelona de la reina d'Hongría, en febrer del 1630.

...«els Srs. Concellers anaren a las 9 hores de la nit en la casa del Sr. Comte de Santa Coloma, al pla de St. Francesch y alli stiguieren ab una finestra per veure la festa del torneig y astaferm que los cavallers de ciutat feren en dita plassa de St. Francesch... stant en dita plassa cerca de mil atxes de sera blanca enceses...»

1. No és gens difícil de senyalar quin dia es féu aqueix torneig de que parla en Seugón; en el *Manual de Novells Ardits* se fa referencia d'un celebrat el 30 de janer, això és, el dia abans al de la mascarada:

«En aquest dia se feu torneig en lo Born y los Srs. Consellers noy anaren per les rahons atras dites y lo Sor. Cardenal estigué conforme a 2 de dit.»

2. Avui dia s'escriuria : «y su Alteza se dignó *recibivle*». Aquest *de*, que titllarien de catalanisme, fou cosa corrent, no solament al començ de la llengua castellana

«Fizo mas *de* bienes que non diz la leyenda.»

(Berceo : *Vida de Sto. Domingo*, 375)

sinó en els segles XVI y XVII:

«Otras se metia en concaves y averturas de las peñas, determinándose *de* descansar alli un poco.» (Valladares : *Cavallero venturoso*, 9.)

«... y aunque desde la ventana le hace *de* señas Melisa.» (Sancho de Muñón : *Lisandro y Roselia*, III, 3.)

gusto y contento, y assi se le dieron, cubiertos como mascarar, licencia del disfraz. El papel era este:

«*Severissim Senyor* : Dilluns al naxer del sol bellugant de contento ple de bellugaynes desembarca lo gran Belluga en Badalona¹ (propi port y centro de la badalona sua y bellugosa entrada) ve á aposentarse deuant lo molt alt y amable aspecte de V. A. acompañat de tots los bellugosos Reys y nacions dels dos Pols, Artich y Antartich, ab los Esculiers del Rey de França (per son regalo), capella Orfeytica y Anfiona, certificant (si be de topichs originals) que sa Magestad, que Deu guart, era en Barcelona la Real presencia del qual representa V. A. ab aclamacio y aplauso general de tots. Per no fraudar tan dilatada copia de vna tan bellugosa perspectiva, suplica a V. A. mane que reste la plassa despedida fora tot clos, essent just que pera tal dia cesse tota mascara pigmea. La causa de sa vinguda los sauis la saben, los efectes de ella, en Quaresma se sabran. Deu guart a V. A. com aquesta bellugosa tropa desija y atots conue etc.

La prosapia Belluguina

Es tan facil la exposicion de este idioma escrito, que no quiero traducirlo, aduirtiendo solo que en él significan a su A. la entrada de Belluga con toda su belluguesa compañía y suplicarle se sirva de² mandar despejar la plaça para tan bellugosa perspectiva que, regosijado con la musica de la Orfeytica y Anfiona, capilla de los cantores o esculiers del Rey de Francia aun tiempo deleytaran los sentidos de la vista y del oydo³ con su pompa, con su musica y sus bayles.

Llegó el Lunes de todos tan deseado y a las 8. de la mañana empezaron los de la fiesta a encaminarse a la Vniuersidad, puesto singular para la junta de tan diferentes naciones, y despues de dispuesto el festiuo acompañamiento, salió a las onze en esta forma:

Precedian dos tropas de trompetas, atabales y chirimias que, alternos, llenaron los ayres de suauidad y los animos de alborozo y tras ellos 4 maesses de campo, vniformemente vestidos con calças de obra ricas, con mangas y demas cabos pagizos y dorados, vistosos penachos del mismo color, botones y cadenas de oro, con vandas rojas, cada vno con seys lacayos (los 6 primeros de azul y plata, otros de leonado y oro, otros verde y oro, y otros seys de nacar y plata, el talle de los vestidos, a la traça de sus dueños, con muchas plumas y bolantes. estos despejauan las calles por donde el célebre acompañamiento passó, que llenas de vna muchedumbre admirable dificultauan el passo a los de la fiesta que, de dos en dos, venian dispuestos assi:

Con dos clarines delante (instrumento propio desta quadrilla) precedia don Quixote a los

«... y yo he jurado *de* ahorcar a cuantos he cautivado». (Cervantes : *Don Quijote*, II, 53.)

Referent al *recebir* se poden senyalar els següents exemples, del mateix *Quixot* :

«No estaua muy bien con las heridas que don Belianis daua y *recebia*...» (Part I.^a, cap. 1.º, full 2), «...y todo esto lo *recebia* en paciencia...» (I, 2, 7 v.º), «...porque se le auian de descontar y *recebir* en cuenta...» (I, 4, 12 v.º); si bé cal dir que també s'usava el *recibir* : «...de lo qual recibieron la mesma admiración...» (I, 13, 48), «...y *recibir* passatiempo con don Quixote...» (II, 50, 189 v.º).

1. De Badalona vingué el rei Belluga. Y, cosa estranya!, dos segles y mig després, el rei de la Broma, del Bon humor y de la Gatzara, arribava a Barcelona per la linia del litoral o procedía de Granollers. Vegi's els diaris, revistes y setmanaris barcelonins corresponents als anys de 1860 a 1880.

2. Aquest *de* és igual que aquell «*de* recibirle» de que s'ha tractat abans.

3. Sembla recordar l'autor aquell passatge cervantí que diu:

«...y no tardó mucho, quando començo a descubrirse por los balcones del Oriente la faz de la blanca Aurora, alegrando las yervas y las flores en lugar de alegrar el oido...» (*Don Quijote*, II, 61, 235 v.º).

Caualleros Andantes como restaurador de las ya perdidas aventuras desta Caualleria¹; venia cauallero sobre Rocinante, largo, flaco y triste, bien assi como nos le pinta el famoso Miguel de Ceruantes y tan al viuo que si resuscitara, dixera que assi fué su intento pintarnos aquel ingenioso hidalgo, armado con armas trahidas y lleuadas² con su rodela embraçada y la bacía del barbero, que el marcó por yelmo de Mambrino, a la cabeza, daua esta curiosa letra:

Las vitorias que he tenido
de Malandrines gigantes
con todo lo que he sufrido
(como si fuera marido)
todo lo deuo a Ceruantes

A su lado, venia la sin par Dulcinea del Toboso, uestida de labradora castellana curiossísima y propiamente, con mucho desenfado y gracia, cauallera en su encantada borrica, esparziendo este disparate por letra:

Aunque jamas lo supe
dama fui de don Quixo
que ya se vsa desta sue
blazonar todos de to
echando a perder donze³

A otro lado, Sancho Pança, en su ruzio, muy a lo pança acomodado y grueso, vestido de labrador, donosissimamente, menudeando tragos por instantes, repartiendo este mote:

Sancho soy el escudero
del gran don Quixote el luengo
del asno fiel compañero
y desde este considero
quantos compañeros tengo

1. Ja tenim en escena al jamai prou alabat D. Quixot de la Manxa, el ferm enamorad de Dulcinea, el paladí sens taca, tot amor per als humils y desamparats, per als desvalguts y febles, el restaurador de les ja perdudes aventures cavalleresques, com diu en Seugón.

Les cròniques dels hèroes del cicle bretó, del carolingi y del greco-asiàtic, havien començat a minvar, els seus personatges havien buscat refugi en el teatre; per això estimo just aqueix títol de *restaurador*, perquè ¿què féu D. Quixot sinó resucitar les aventures dels paladins? Cervantes ja ens diu que: «la cosa que más necesidad tenia el mundo era de los caballeros andantes (I, 7)... y Don Quijote habia de resucitar las proezas de la Tabla Redonda y de los Pares de Francia (I, 20)».

2. Aquest «trahidas y lleuadas» fa venir a la memoria aquell passatge del *Don Quixot* (I, 2,) que diu:

«... y al desarmarle, como él se imaginava que aquellas *traydas* y *lleuadas* eran algunas principales señoras».

O aquell altre del *Rinconete y Cortadillo*:

«Bien es verdad que lo enmendaron los zapatos, porque los del uno eran alpargates tan *traidos* como *llevados*».

3. Aquesta classe de versos, dits de *cabo roto*, han sigut estudiats detingudament per en Rodríguez Marín, en les pàgs. 166-168 del seu llibre

El Loaysa | de | «*El celoso extremeño*» | Estudio historico-literario | por | Francisco Rodríguez Marín | Correspondiente de la Real Academia Española | ... | Sevilla | Tipografía de Francisco de P. Díaz, Gavidia, 6 | 1901.

Seguia Reynaldos de Montaluan,¹ vestido costosament a la francesa, de oro blanco y plata, ricos adereços y vistosos cabos, con esta letra:

Rompi, tajé y derribé
y si derribé y rompí,
ni jamas supe el porque
ni yo sé lo que me fui
como muchos que yo sé

Venia a su lado Roldan,² graciosissimamente armado, haziendo ademanes de loco, con esta letra:

De mi Angelica la cara,
el seso me echó a perder
porque no era mi muger,
que á serlo ¿qué me faltara
con callar y con comer?

Seguíanse Pierres y Magalona,³ a la francesa, de figurilla, él con este mote Catalan:

Per seruir al gran Belluga,
so arribat ab Magalona.
caualcant en Barcelona.

1. Aquest Reinaldos de Montalban és aquell cavaller de la cort de Carlemany que, rivalisant ab heroïsme ab Roldà, ocupa lloc enlairat en les gestes carolingies.

Dos llibres he vist que tracten de les seues proeses:

Espejo de Caballerias en el qual se veran los grandes fechos y espantosas aventuras que el conde don Roldan por amores de Angélica la bella, hija del rey Golafron acabó, e las grandes e muy fermosas cauallerias que don Renaldos de Montaluan y la alta Marfisa e los paladines hicieron, assi en batallas campales como en cauallerosas empresas que tomaron... (Sevilla, Juan Cromberger, 1545.)

Libro de Don Reynaldos. — La Trapesonda que es tercero libro de don Reynaldos y trata como por sus cauallerias alcanço a ser Emperador de Trapesonda y de la penitencia y fin de su vida... (Perpiñan, Sanson Arbús, 1585.)

Si aquells versos que diu Dulcinea del Toboso y comencen

«Aunque jamás lo supe...»

semblen inspirats pels que es llegeixen en el *Don Quixot*, com escrits per Urganda la Desconeguda, aquesta lletra d'en Reinaldos de Montalban quasi podria dir-se que es féu tenint a la vista el sonet endreçat per Belianís de Grecia al cavaller de la Manxa, y comença

«Rompi, corté, abollé, y dije y hice...»

2. Es veu clarament que en Seugón no coneixia el caràcter del paladí Roldà, y que si el coneixia ens ha volgut pintar-lo com precursor dels Alfonsos parisencs, que fent de *macquereaux* o *souteneurs* viuen y se la campen demostrant que de tot hi ha d'haver en la vinya del Senyor.

Qui vulgui saber els fets d'armes que féu el més famós dels hèroes carolingis pot llegir, a més dels llibres ja citats al tractar de Reinaldos de Montalban, els celebrats poemes italians *Oylando Furioso*, de l'Ariosto, y *Oylando innamorato*, d'en Boyardo, així com la *Historia del Emperador Carlo Magno y de los doze pares de Francia*, d'en Nicolau de Piamonte, reproduïda en nombroses edicions.

3. Si al tractar dels versos de *cabo roto* he recomanat al lector l'estudi d'en Rodríguez Marín, ara, al topar ab l' enamorada parella formada pel gentil Pierres y l'hermosa Magalona, dec manifestar que tot quant podia senyalar es troba ja en el Pròleg o Introducció que l'amic Miquel y Planas escrigué al publicar l'edició de tan sentimental llibre de cavallerías intitulat:

Historia | de | Pierres de Provença | y de la | Gentil Magalona | Ara novament publicada segons | les edicions de 1616? y de 1650 | per | R. Miquel y Planas | Barcelona | MCMVIII.

Y élla, con este:

Si ab Pierres lo amich meu car
quant puch fas per an Belluga
fassa qui puga.

Don Oliuante de Laura¹ tras estos, armado de botarga, con vn laurel por empresa y este mote:

El laurel mi timbre fué
y si a caso cuerdo ó loco
no supieres el porqué;
¡por Dios! que ni yo tampoco.

Luego don Florisel de Niquea,² armado de naypes, con adereços al cauallo, celada y lança de lo mismo, con don Galaor,³ a su lado, dando estas letras cathalanas muy graciosas:

1. De la *Historia del invencible Don Olivante de Laura, Principe de Macedonia, que vino a ser Emperador de Constantinopla*, solament se'n coneix una edició, impresa a Barcelona, per en Claudi Bornat, l'any de 1564.

Fa anys que al llegir la crítica d'en Clemencín em vingueren desitjos de conèixer el llibre que escrigué l'autor de *Colloquios satiricos con un colloquio pastoril al cabo* (Mondoñedo, 1553), y dec dir que tot allò del palau de la Fortuna «de diamantes, rubies, esmeraldas, jacintos, carbunclos, topacios y otras infinitas maneras de piedras preciosas» és una de tantes coses que es llegeixen en aquelles cinc centes pàgines de compacta lletra y pesadíssim argument. ¡Quant just és el calificatiu de *disparatado y arrogante* ab que el motejà en Cervantes!

2. Aquest Florisel de Niquea, fou fill de Amadís de Grecia y germà de Anaxartes. La seua Historia figura escrita per la reina de Argines, Cirfea, y l'exemplar que he tingut per a enterar-me dels inverosímils fets d'aquest cavaller, pertany a la Biblioteca del meu estimat amic D. Isidre Bonsoms, magnífic exemplar sortit de la impremta saragoçana de Domingo de Portonaris, l'any de 1584. Fou l'autor de la *Crònica d'en Florisel*, l'ampulós Felicià de Silva, autor d'altres llibres de cavallerías y de la *Segunda Celestina*, aquell de qui es burla en Cervantes al citar en el cap. I, de la Primera Part del *Don Quixot*, allò de «la razón de la sinrazón que a mi razón se hace, de tal manera mi razón enflaquece, que con razón me quejo de la vuestra fermosura», y cal dir que féu bé en posar en ridícol aquell empaquetat estil, perquè qui tinga la paciència suficient per a llegir a més del ja esmentat *Florisel de Niquea*:

El septimo libro de Amadis de Gaula, que trata de los grandes fechos en armas de Lisuarte de Grecia, fijo de Esplandian y assi mesmo de los de Perion de Gaula.

Chronica del muy valiente y esforçado principe y caballero de la ardiente espada Amadis de Grecia, hijo de Lisuarte de Grecia, Emperador de Constantinopla y de Trapisonda y Rey de Rodas. Que tracta de sus grandes hechos en armas y de los sus altos y estraños amores.

Onzeno de Amadis... en la qual trata de las grandes hazañas de los excelentissimos principes don Rogel de Grecia y el segundo Agesilao, hijos de los excelentissimos principes don Florisel de Niquea y don Falanges de Astra.

«... de la quarta de la chronica de el Excellentissimo Principe Don Florisel de Niquea que fué escripta en Griego por Galerios, fué sacada en latin por Philisteo Campaneo y traduzida en romanze castellano por Feliciano de Silva.

trobarà que ab uns quants escriptors d'aqueixa niçaga la llengua més rica y armoniosa resultaria pobre y ridícola.

3. Aquest Galaor, deu ésser el germà del famós Amadís, fills del rei Perió de Gaula y de l'hermosa Elisena. Els seus fets d'armes es poden llegir en

Los quatro libros del muy esforçado y muy virtuoso cauallero Amadis de Gaula.

Moltes edicions s'han fet d'aquesta obra; la més antiga fins avui és la impresa a Saragoça l'any de 1508. La detallada descripció de l'únic exemplar conegut, existent en el *British Museum*, se pot veure en la *Bibliografía Aragonesa* (Madrid, 1913), del meu amic en J. M. Sánchez.

Don Florisel. Si flors son las fullerias
vuy los jugadors mes fels,
per sas raras tropelias
son tots valents Florisels
pus ja fins l'anca te arpias

Galaor. Lo nom meu ab gran amor
lo que ha de ser nos señala,
que es que sobrarà la gala
y farà gran falta l'or.

Y el brauo Rosicler,¹ las armas de madera, sembradas de rosas, dando esta letra catalana:

Yo so lo gran [gran] Rosicler
y molts me semblan a mi
que auentse jugat lo cler
per no podersen desfer
son restats ab lo rosi.

Quiso don Quixote, por añadidura, que fue quien dio las empresas y motes a toda la Caualleria, constituyr en tal fiesta los Caualleros que se siguen,² que aunque noueles son muy conocidos. El primero, fue el cauallero Mohatra,³ vestido de bayeta, con infinitas letras de cambio, escrituras falsas, priuilegios trocados, cartas de pago y poliças, hasta en la silla de vna mula de alquiler en que venia cauallero, con penacho de escrituras viejas y por lança vna vara de medir, dando esta letra:

Yo soy el socorredor
de toda caualleria,
el firme mantenedor
de toda peloneria
y de caualleros flor

A su lado venia el Gigante Traequitantos,⁴ tan corpulento y espantable que infundia miedo

1. No he tingut paciència per a llegir totes les gestes del brau Rosicler; perquè si un home com en Clemencin afirma que és una crònica «de las más pesadas y fastidiosas entre las caballerescas», es pot calcular el que deu ésser el

Espejo de Principes y Caualleros en el qual, en tres libros, se cuentan los inmortales hechos del Cauallero del Febo y de su hermano Rosicler.

2. Això de D. Quixot armant cavallers, és una cosa que no se li havia ocorregut a Cervantes. Ja veurem com entre «los cavalleros que se siguen que, aunque noveles, son muy conocidos», com diu en Seugón, n'hi han alguns que tenien renom universal, però altres a causa de les seves poques o desgraciades empreses o potser per haver-los mancat una cosa que sobrà a Platir; això fou un Cronista, han quedat els seus noms tan obscurs que ningú es recorda d'ells.

3. Es veu que el director artístic de la mascarada volgué intervenir en la creació de nous cavallers, a tal fi, ens posa el cavaller Mohatra, personatge que no he vist citat en cap llibre de cavalleríes, però que dat el seu nom està en el just el fer-lo com hèroe y símbol dels enredons, dels *búscalas*, com diu la gent de bronze.

4. Trobo molt just y es comprendrà perfetament que, en una mascarada en la que la part principal, com s'ha vist, és la cavallerisca, hi entrin tots aquells personatges desmesurats y estrafets que es veuen per les pàgines dels llibres de cavalleríes.

Llarga, llarguíssima fóra la llista si tingués de donar compte de tots els gegants que he vist

a quien le mirava, con vna grande maça por lança y el vestido bordado de tantos de juego, cargadas y demas apatuscos de garitero, con esta letra:

Yo soy el Jayan de bien
que sustento y mato a tantos
aunque al pagar sepan quantos
el trabajo en que se ven.

Segufale don Kyrileison de Montaluan,¹ vestido todo de papeles de solfa, con adereços al cauallo de siluatos y otros instrumentos musicos, con esta curiosa letra cathalana:

En tenir solfas com jo
del genero femini
me imitan moltas, que qui
las mira sense pero,
veuran com me veu a mi

A su lado don Tyrante al blanco² su hermano, vestido todo de ballestas, bodoques, y por letra, esta necedad:

Tirante y matante soy,
botanante y pujauante

renyir ab hèroes paladins; en el cicle greco-asiàtic més que en el carolingi, y en aquest més que en el bretó, la part meravellosa és accentuadíssima, quasi diré que no hi ha obra en la que els filtres, sortilegis, gegants, encantaments, nanos, dracs y altres coses sobrenaturals no desempenyin importantíssim paper; el nostre *Tirant lo Blanch* és una excepció, ab tot y trobar-hi un home de desmesurada estatura y un drac. Però ¿què és això comparat ab els Astromidar, Buzaratangedro, Epidimaratón, Fanasún, Parpasodo, Tarpendifago y Taglatalazar que surten en el *Civongilio de Tracia*?

El nom del gegant Traequitantos no dissona dels altres noms, de gegants també, que es llegeixen en alguns llibres de cavallerías : Alvadanzor, Andanguel, Balán, Gandalac, Lindoraque y Madarque, figuren en el *Amadis de Gaula*, y en el *Palmerin de Inglaterra* hi trobem a Almanrol, Almadrago, Dramusiando, Franaque, Lurcón, Pandaro y Tramazor.

1. Que el director de la mascarada no coneixia la novela d'en Joanot Martorell, *Tirant lo Blanch*, és cosa que no deixa lloc a dubtes, per quant solament ha sabut treure partit del nom de Kirieleyson, y més avall ens diu que aquest cavaller era germà de Tirant.

2. Del *Tirant lo Blanch*, ja em sembla que n'he dit prou per a començar ara a explicar qui era el fill del senyor de Marca de Tirania y de Blanca, duquesa de Bretanya. Solament me cal manifestar que en el meu treball

La Novela Caballeresca Española. | Estudio crítico | de Tirant lo Blanch. | Comentario a un pasaje del capítulo VI de la Primera Parte | del «Don Quijote de la Mancha» | por | Juan Givanel Mas | Madrid | Librería General de Victoriano Suárez | 48, Preciados, 48 | 1912.

senyalava dues edicions de la traducció francesa, essent així que són tres; y també dec manifestar que fins aquí s'havía sempre dit que en Joàn Riz de Chur fou qui va tractar ab mestre Spindeler per a la impressió valenciana del *Tirant*, essent així que en els protocols del notari valencià Santiago Salvador s'ha trobat un contracte fet y firmat per en «Nicolao Spindaler per una part y en Joan Cervelló, scriba de S. Majestat, en Lluís Bertràn, mercader, y el llibreter Pere Tranxer per l'altra, per a fer quatre cents volums de libre apelat Tirant lo Blanch». Aqueix document, a l'igual que un altre referent a l'hereu d'en Martí Joàn de Galba, han sigut trobats pels Srs. Sanchis Sivera y Rodrigo Pertegás.

Vegi's els dos següents interessantíssims documents relacionats ab l'història del nostre excels llibre de cavallerías:

de todo brauo gigante
y no he de perdonar oy
ni a piante ni a mamante.

«Die veneris VII augusti anno
anat Dnj M.º ccccº lxxx viiiij.

In Xpti nomini Amen. Noverint universi etcétera super negotiatione infrascripta inter partes infrascriptas fuerunt inhita conventa et concordata capitula que secuntur.

Capitols fets concordats e fermats per e entre mestre Nicholau spindoler (sic) mestre de fer libres de stampa de una part e en Johan Cervello scriua de ma (sic) del Senyor Rey en luis bertran mercader e en pere tranxer librater de la ciutat de Valencia de la part altra los quals son los següents.

Primerament es convengut e concordat entre les dites parts que lo dit mestre Nicholau fara e es tengut fer quatrecentos volums de libre apellat tirant lo blanch los quals volums lo dit mestre Nicholau promet fer tant prest com pora E promet que aquells los començara de continent e no fara altra obra nenguna sino los dits volums E promet que de cuern en cuern axi com sera fet de portar los dits cuerns al dit en luis bertran.

Item mes es convengut e concordat que lo dit en luis bertran es tengut donar tant paper com hi haura mester per fer los dits volums a (raho) de deu liures caxa lo preu del qual paper se haia de pagar dels primers diners que procehiran dels dits volums.

Item mes es convengut e concordat que los dits en Johan de cervello en luis bertran e en pere tranxer sien tenguts donar al dit mestre Nicholau setanta cinc ducats dor e de pes ço es XXV ducats cascu los quals li sien tenguts donar en dos pagues ço es la mitat de continent e la resta quant sera feta la mitat de la obra la qual quantitat se haia de pagar de la obra apres sera pagat lo paper.

Item mes es convengut e concordat entre les dites parts que lo dit mestre Nicholau haia desser pagat de totes les messions fara en dita obra apres pagades les dites quantitats e la resta pagades totes les dites messions se haia de partir per eguals parts entre les dites parts fahedores o en volums o en diners.

Item mes es convengut e concordat entre les dites parts que lo dit en Luis Bertran sia tengut rebuts los dits volums pagar los XXV ducats a cascu dels dits cervello e tranxer e a ell mateix dels primers diners que se an procehits apres desser pagat del paper e dels seus XXV ducats en diners si venuts seran o en los libres a voluntat del dit Luis.

Item mes es convengut e concertat entre les dites parts que lo dit mestre Nicholau sia tengut prestar jurament en poder del notari deius scrit de haver se be e lealment e no fer ne nengun volum sens voluntat de vosaltres ni vendren ni transportar los a persona nenguna axi com de present lo dit mestre Nicholau jura a nostre Senyor deu e als Sants quatre evangelis de aquell de la sua man dreta corporalment toquats de haver se be e lealment en dita negociacio tot frau evitant.

Item mes es convengut e concordat que los presents capitols sien executoris ab submissio e renunciacio de propri for etc. per qualsevol jutges etcétera.

E axi yo dit mestre Nicholau spindoler (sic) de una part e nosaltres dits Johan de Cervello en Luis bertran e en pere tranxer de la part altra de grat e de certa scientia loant aprovant ratificant e confermant totes les dites coses e cascuna de aquelles segons que dites e narrades son e a cascu toquen prometen de be e fermament atendre e complir aquelles e contra no venir sots pena de cinquanta ducats dor donadors e pagadors per la part contrafahent a la par obedient e per dan e interes de aquella lo present contracte tostemp restant en sa força e valor ffiat executio etc. cum fori submissione etc. Renunciantes appellationes et recurssis etc. Et omnibus etc. promittentes solvere omnes messiones etc. de quibus etc. credatur etc. Renunciantes etc. Et pro predictis etcétera obligamus una pars nostrum alteri etc. omnia bona etc. Actum Valentie etc. — Testes Gabriel Cases mercator et Johannes Alexandre libraterius Valentie.

Et dictus Nicholaus spindola (sic) confessus fuit recepisse a dictis cervello bertran et petro tranxer Triginta septem ducatos cum dimidio ratione predicta etc. — Testes Johannes alexandre et daniel ballester libraterij Valentie.

Die mercurij XXX Septembris dicti anni.

— Luego don Diego de noche,¹ sembrado el vestido de lanternillas y el cauallo de broqueles y rodela, con vn montante por lança y este mote

Por ser yo tan Cauallero
nocturnas son mis conquistas,
pues coronista no espero
y assi cuento las que quiero,
aunque jamas fueron vistas.

Seguiale el Rey Artus de Inglaterra,² con su corona y cetro, armado ridiculamente, y por empresa vn cuerno, con este mote

Que en cuerno fui transformado
refiere el vulgo engañado,
pues quando por sus redomas
bueluen los cueros palomas,
mi suerte, huuiera trocado

A su lado venia el Rey Sornaguer,³ muy desbaydo y ridiculo, por empresa vn asno rebolcado, con este mote cathalan : *no puch mes*, y esta letra:

Los dits en luis bertran e en pere tranxer en sos noms propris e com a senyors de la part den Johan cervello segons consta ab hun albara posant en loch nostre a vos honorable micer Johan risch mercader alemany present etc. en lo sobredit contracte ens plau que lo dit nicholau spin-doler qui present es responga a vos de tot lo que a nosaltres era obligat lo qual dix que era content e promes de fer tot lo concernent en dits capitols e fer tot lo que ells son publicats (sic) etc. E lo dit micer Johan risch promes cumplir tot ço e quant ells eren tenguts e obligats etc. — Testes ludovicus moros et Jacobus de vila mercatores Valentie.»

«Die XXX aprilis anno ixxxxj de voluntate Geraldí de gualba domiceli habitatoris barcinone heredis Martini Johannis de gualba cum testamento recepto por discretum petrum font notarium die xxvij Martij anni lxxxx per dictum notarium publicato xxvij Aprilis dicti anni confiteatur recepisse a Jacobo de vila mancumiscore Johannis risch decem volumina libri de tirant et originale dicti libri fuit cancelatum dictum instrumentum talis etc. — Testes Melchior navarro mercator et petrus font notarius Valentie.»

1. Aquest Don Diego de Noche és el nom de un cavaller inventat pel director de la mascarada, y per la lletra que ostentava es pot presumir que el seu cronista tindria poca feina si hagués de narrar els seus fets d'armes y d'amor. Y ¿com no ha d'ésser així si la flor apellidada Don Diego de Noche, simbolisa la timidesa?

2. Les tradicions referents a la mort del rei Artur han sigut estudiades, entre altres, per en Malory en sa *Morte Dartur* (London, 1889) y en Douglas Bruce en el seu llibre *Mort Artu* (Halls, 1910), però cal dir que si bé existia una llei per la que «tres sunt aves quarum pretium Regi dabitur ubicumque occidantur : Accipiter & falco & corvus. Dominus fundi in quo hae aves occifae fuerint, 50 denarios ab occifore accipiet. Tres sunt aves quas in fundo alieno occidere absque licentia proprietarii : Aquila, Graus, Corvus. Qui aliquam harum occiderit 50 denarios domino fundi pendet (*Leges Wallicae Hoeli Boni*)», aqueixa llei ha sigut potser el motiu de la llegenda referent a la transformació del rei Artur. Però cal preguntar ¿per què ha prevaescut la del corb sobre les altres? Els comentadors del *Don Quixot* al trobar (I, cap. 13 y 49) la cita d'en Cervantes referent a la metamòrfosis del famós rei bretó, no s'han cuidat de posar en clar com ha passat la llegenda a Espanya; potser els que han fet l'estudi més seriós per a aclarir aquest punt, han sigut els Srs. Schevill y Bonilla en les notes al *Persiles y Sigismunda* (Madrid, 1914).

3. El rei Sornaguer és un dels personatges que surten en la novela cavalleresca *Partinoples*; però cal senyalar que en la mascarada no és el vençut pel comte de Bles, sinó que resulta ésser un rei, com diu molt bé l'inventor de la mascarada, *apoltronat*. Vegi's la significació que en nostra

Jo so vn Rey apoltronat,
del cabell fins al peuch,
porto per empresa un ruch,
que es lo que mes he trobat.

Seguia a estos, la sabia Vrganda¹ en vn rocin Hipogrifo con dos grandes alas, a los lados, ella de figura horrible aunque graciosa, venia haziendo circulos con vna vara y murmurando conjuros entre dientes, lleuaua vnos sessos en vna redoma y por lacayo vn sátyro con vn disforme astrolabio, dando esta letra

Por mar en vna carreta,
(que es vn nueuo encantamento)
hecha vna aguada estafeta,
traygo aqui el entendimiento
de nuestro pobre Poeta.

PERTENECE A LA BIBLIOTECA
DEL
ATENEO DEL BARCELONES

Seguiala vna cáfila de encantadores,² de cuyos motes y letras no me acuerdo. Luego la

llengua té la paraula *sornaguer* y es trobarà justa y acertada la lletra que ostentava aquest personatge.

1. Ja havem vist quins eren els novells cavallers que armà D. Quixot. Ara ens parla el cronista que hi anava també aquella famosa maga «que se trasformaba e desconocía» com se llegeix en el *Amadis de Gaula*, aquella intel·ligenta dòna, mestra en l'art de curar : Urganda la *Desconeguda*.

Recordo la impressió que em féu la primera volta que vaig llegir la historia del famós enamorat de Oriana, y tinc de dir que no he sabut veure aqueixa comparació que fa en Seugón al dir que era «de figura horrible, aunque graciosa»; potser li suggerí aquesta idea allò que diu Garci Ordoñez de Montalvo en el *Amadis*, llibre I, cap. 2 : «I él (Gandáles) que la vió doncella de primero, que a su parecer no pasaba de diez y ocho años, viola tan vieja y tan lasa, que se maravilló como en el palafren se podia tener...»

Això del cervell del poeta dins d'una ampolla, em recorda aquell passatge que es llegeix en el *Orlando*, y diu:

«Era come un liquor sottile y molle
Atto a essalar, se non tien bien chiuso
E si vede a raccolto in varie ampolle
Qual piu, qual men capace, atte aquell'uso
Quella e maggior di tutte in che del folle
Signor d'Anglante era il gran senno infuso
E fa tra l'altre conosciuta, quando
Havea 'scritto di suor : Senno d'Orlando.»

(XXXIV-83)

2. Potser entre aqueixa caterva d'encantadors que no cita en Seugón, hi anaven l'Arcalao y l'Artidoro, que es llegeixen en el *Lepolemo* o *Caballero de la Cruz*, Fristón y Belonia que figuren en el *Belianis de Grecia* y Arcalaus que pren part en l'*Amadis de Gaula*. Cal fer observar, que tot paladí es podria topar ab encantadors bons y dolents. Els primers fins resultaven ésser cronistes, com se pot veure en molts llibres de gestes cavalleresques : els savis Artemidoro y Zirgandeo foren els historiadors del Cavaller del Febo y de son germà Rosicler; l'*Amadis de Grecia* tingué per cronista a Alquife, en Rogel de Grecia a Galersis, en Contumeliá de Fenicia a Licanor, en Cirongili de Tracia a Novarco, y encar podrien citar-se'n molts més. Recordi's les paraules que diu D. Quixot a l'eixir per primera volta cercant aventures, y es veurà, d'una manera clara y terminant, com moltes voltes el significat d'encantador no és solament aplicat a aquell que gracies

dueña Quintañoa,¹ muy a lo dueña espantosa, larga y flaca, con este mote:

Aprended dueñas de mi
lo que va de ayer a oy;
que ayer flor en mentir fui
y oy de vn sastre aprendiz soy.

Seguia Palmerin de Oliua,² armado a lo picaro, sembradas las armas de azeytunas, con esta letra:

Palmerin de Oliua soy,
pero pues soy Cauallero
del azeyte serlo espero,
que es caualleria de oy

Venia a su lado Felix-marte,³ con vna calabaza por empresa, con este mote

Para Marte y para quien
se pudriere y tambien para
quien en quanto ve repara,
sino en lo suyo y tambien
para quien sin bueyes ara

Amadis de Grecia,⁴ vestido ricamente de griego, con este mote

Oy quize resucitar
porque tanto mal se ataje,
solamente por librar
de los cultos mi lenguaje

a sortilegis y arts sobrenaturals embauca y enganya, sinó al narrador, a l'historiador, al cronista. «¡Oh tu—diu D. Quixot,—sabio encantador, quien quiera que seas a quien ha de tocar el ser cronista desta peregrina historia, ruégote que no te olvides de mi buen Rocinante, compañero eterno mio en todos mis caminos y carreras» (I, 2). Y en un altre passatge del mateix llibre es llegeix: «Asi es, dijo D. Quijote, que ese es un sabio encantador, grande enemigo mio, que me tiene ojeriza porque sabe, por sus artes y letras, que tengo de venir, andando los tiempos, a pelear en singular batalla con un caballero a quien él favorece y le tengo de vencer sin que él lo pueda estorbar, y por esto procura hacerme todos los sinsabores que puede...» (I, 7).

1. Aquesta «dueña Quintañoa», tal y com ens la descriu en Seugón, no pot ésser aquella famosa celestina, sabedora dels adulterins amors de la muller del rei Artur ab el valent Lançalot de Llac.

2. Palmeri d'Oliva fou fill d'en Florendos y nét del rei de Macedonia Primaleó o Pigmalió. La seua historia es publicà, segons en Gayangos, en 1511, un exemplar de la qual es troba en la Biblioteca Imperial de Viena; el que m'ha servit per als meus estudis pertany al bibliòfil D. Isidre Bonsoms y fou imprès a Toledo, per en López de Haro, l'any 1580. El nom de Palmeri d'Oliva fou degut a haver-lo trobat un pobre hom en una muntanya prop de Constantinopla, entremig de palmeres y olivers.

3. De Felixmarte o Florismarte de Hircania no he sabut veure el per què de la tal carbaça. En una de les meues visites a la Biblioteca Nacional madrilenya, vaig llegir y prendre notes «de la grande historia del muy animoso y esforçado principe Felixmarte de Ircania», edició de Valladolid, corresponent a l'any 1556, y ni en les meues apuntacions, ni recordant algunes de les nombroses aventures que entranya el llibre he sabut veure res que pugui incloure al·lusió a aqueixa especie de la familia de les cucurbitàcies que ostentava el fill de Flosarán de Misia.

4. Amadis de Grecia, per altre nom el *cavaller de la roenta espasa*, fou fill de Lisuarte de Grecia, nét de Esplandian y besnét d'Amadis de Gaula.

Y luego Amadis de Gaula,¹ armado a lo burlesco, con vna jaula por empresa, y esta letra:

Poco va de jaula a Gaula
y si algun encanto o maula
a la jaula nos condena
Dios me la depore buena
ques mi MEMENTO vna jaula.

Lo que mas luzió en esta quadrilla fué la variedad de personajes, vnos vestidos ricamente y otros armados, sumamente ridiculos, seguian tambien muchos caualleros encantados,² en diferentes figuras, vnos como almas en pena, de blanco, tan ajustados que, hasta a las mulas en que yuan, no se les vian los pies, otros de botarga de orillos y retaços, con diferentes inuenciones y figuras estrañas, que en todos eran hasta sinquenta.

Tras ellos con insignias reales y graciosissimos trages remedado el natural de cada vno lo mejor que se puede imaginar aunque en posturas y talles sumamente disfomes seguian : El Rey del Congo, el Preste Juan de las Indias, el Rey Polaco, el Boemo, el de Armenia con el Rey del Tabaco,³ cargado de diferentes tabaqueras y botas de vino (que de aquellos poluos se hazen estos lodos), y tras ellos las naciones en esta forma:

Vna quadrilla de pastores en el trage que en esta Prouincia vsan los de los valles de Aran y Andorra, graciosissimo, en numero de doze, todos estos venian hembra y varon con notable concierto, guardando admirable propiedad en el trage y sexo, que representauan caualleros, quales en cauallo y quales en rocin, como mejor parecia a lo figurado; luego quatro labradores, al vso del Empurdan, con quatro bellissimas moças, en el mismo trage, que es sobre manera vistoso; tras estos, quatro Mallorquines con sus hembras, ya se sabe la gracia deste habito que adornado de peregrinas galas campeó este dia bissarro y gracioso; luego diez Negros y otras tantas Negras con infinidad de perlas, galas y otros adereços costosissimos; quatro Indios, seguian con sus mugeres, ellas con tanta riqueza, plumas y pieças ricas que admiraron al vulgo y dieron codicia a los Midas (que no los miraron pocos), ellos venian con vnos justillos de color de carne, con que se representauan desnudos, con mucha propiedad, con sus arcos, flechas, macanas y infinidad de plumas en las cinturas y cabeças.

En medio destas naciones la de los Españoles, en numero de ocho varones y ocho hembras,

1. Joga el director de la mascarada al fer la lletra de l'Amadis de Gaula ab les paraules: *gaula* y *jaula*. En veure-ho el cavaller manxec prou l'hauría desafiat en singular batalla, perquè al seu entendre no estava bé ridiculisar a aquell que era el més honest y el més valent dels hèroes paladins.

Les gestes del doncell del Mar y més tard el ferm enamorat d'Oriana s'han reproduït nombroses vegades y ha sigut un dels llibres que han corregut més de mà en mà.

Vegi's la nota referent a en Galaor, pàg. 138.

2. Fóra interessant saber si entre aquesta cinquantena d'encantats hi figurava el famós Durandarte, aquell que vegé D. Quixot en la cova de Montesinos.

3. Tots aquests reis, llevat del rei del Tabaco, quasi bé els trobaríem citats en els llibres de cavalleríes; sens anar més lluny, es pot recordar que el rei de Polonia figura en el nostre *Tirant lo Blanch*, que Floriseo arribà a ésser rei de Bohemia, y en el catàleg bibliogràfic que publicà en Gayangos en la seua edició de l'*Amadis de Gaula y Sergas de Esplandian* (Madrid, Rivadeneyra, 1857), s'hi troba un *Lidamante de Armenia*.

Referent al Preste Juan de las Indias cal llegir el capítol según de la Primera Part de la *Crónica de España*, escrita per Mn. Diego de Valera.

en poderosos cauallos con tanta bissarria y gala que admiraron su mesma nacion, tan hecha a semejantes grandezas; luego la Francesa, en numero de ocho, con vestidos a su vsança, riquissimos, hasta las espadas francesas (que en este dia se dio a todos los de la fiesta licencia para traerlas,¹ aunque se veda a las mascararas); tras estos, embueltos en bayeta, quatro Portugueses y quatro hembras en su trage, con notable aliño y particular gracia; y luego, quatro Estaragueses o Gascones,² con sus mugeres de estraña figura y particular desaliño; tras ellos ocho vestidos de zanes Italianos, con mascarillas a su modo, haziendose pedaços con visages ridiculos; y rematauan estas naciones, ocho Flamencos, tan al viuo, que parecia que acabauan de llegar de san Jaques, con muchas veneras, niños a las espaldas en sus cunas y demas adherentes que adornan semejantes esquadras de vagabundos, cantando con mucho concierto vn tono flamenco, con muchas pausas y reuerencias y graciosos tonos.³

Venian tras estos los Dotores de la Vniversidad de Trapisonda⁴ con las insignias de sus grados, pomposissimas, y, delante, dos disformes maceros con dos crecidas calabças por maças, todos de figurilla, con mucho donayre.

Luego en vn carro, vestido de ramos de naranjo con muchas flores artificiales, interpuestas, venian los esculiers o capilla del Rey de Francia, con frascos de vino a modo de libros y demas adereços gauachos, y tras este carro, otro en que venian musicos de diferentes instrumentos y a la popa en vna silla o trono sentados los dos nouios, Reyes Bellugas, él con calças y jubon de raso blanco y franjones de oro, a lo antiguo, con un sombrero, disforme, lleno de molinillos de papel que se bolteauan con qualquier viento (alusion a su nombre), con vn hombrecillo de corcho encima, que bolteando los braços con poco mouimiento hazia vna ridicula figura, trahia el tal Belluga vn ropa o gauan de damasco carmesi con franjones de oro, y élla, venia graciosissimamente vestida, en corpiño y naguas, sumamente ridiculo todo, por ser de vna tela de plata, y sobre ella, pegadas plumas de diferentes aues, tan espesas, tan menudas, temblantes y mouedizas que hazian tiritar

1. Costum que encar se segueix avui dia, com pot comprovar-se pels bàndols que publica l'Arcaldía referent al Carnaval.

2. De tot aqueix conjunt de comparces, els que en surten més mal-parats y més ridícols són els gascons.

3. Això de les «reuerencies» fetes pels flamencs, és cosa justa y ben observada. Vegi's que es llegeix en el *Guzman de Alfarache*: «... por quanto las naciones todas, tienen su modo de pedir, y por él son diferenciadas y conocidas, como son los Alemanes cantando en tropa, los Franceses rezando, los Flamencos reuerenciando, los Gitanos importunando, los Portugueses llorando, los Toscanos con arengas, los Castellanos con fieros, haciéndose mal quistos, respondones y mal sufridos...» (I, III, 2).

4. Es veu que en la citada Universitat hi havia un rigorisme que ja el voldríem per als nostres establiments d'ensenyança.

Referent al ridícol nom de *Trapisonda*, dec manifestar que no és cosa nova en els anals cavallerescs, car podem senyalar alguns paladins que arribaren a ésser governants d'aqueixa nació:

Comiença la historia de los invictos y magnánimos caualleros don Cristian de España, Principe de Trapisonda y del infante Lucercanio su hermano, hijos del famosissimo Emperador Lindedel de Trapisonda... Alcalá de Henares, Juan Iñiguez de Lequerica, 1586.

Libro de Don Reynaldos. *La Trapisonda que es tercero libro de don Reynaldos y trata como por sus caballerías alcanzó a ser Emperador de Trapisonda y de la penitencia y fin de su vida...* Perpiñan, Sansón Arbús, 1585.

El noveno libro de Amadis d'Gaula, que es la crónica d'l muy valiente y esforçado príncipe y cauallero de la ardiente espada Amadis de Grecia : hijo de Lisuarte de Grecia : Emperador de Constantinopla y de Trapisonda y Rey de Rodas... Sevilla, Juan Cromberger, 1542.

a quien la miraua, con disforme moño lleno de argenteria y tembladeras, haziendo ella en todo el passeio, ademanes de nouia melindrosa, con notable donayre y descomposturas compuestas, con tanto despejo que dieron motivo a la risa del mas compuesto melancólico del mundo.

Oluidóseme de dezir,¹ como delante destes venian cuatro maceros, vestidos de rojo, con las maças mas inauditas que han visto los nacidos, pompa de tan espectable señor.

Luego como en retaguarda vn escuadron de Turcos, en numero de doce, con marlotas y capellares² a su vsança, de grana y rapacejos y alamares de oro, borzequies datilados,³ adargas y famosos turbantes, trage tan propio como costoso y costosissimo, aunque no pocas alajas destas eran despojos que a quitado y ganado el cauallero, cabo desta quadrilla, en las maritimas empresas en que se ha auentajado a si mismo,⁴ que no hallo con quien comparalle por su singular valentia, valor heredado y adquirido, y noblesa superior.

Con estos, aunque enemigos venian cuatro Persas y cuatro Vngaros en sus soberbios trages pomposamente adornados, rematauan esta fiesa dos maesses de campo, conformes en todo con los referidos; con que todo hizo vn compuesto admirable y vn marauilloso espectaculo que alegraua y suspendia a vn tiempo con muchos realces que le hazian illustre y magestuoso, admitiendo que muchos menestres y musicos, de diuersos instrumentos, de trecho en trecho, todos, como los demas, a cauallo, suspendian los oydos para que en todo fuesse insigne el regosijo.

Con tanto aplauso como concurso, que fué innumerable, llegaron a Palacio entrando por la calle Ancha, con mucho concierto y con el orden que se ha dicho llegó a la plaça de S. Francisco,⁵ terrero del Palacio del Serenissimo Infante, en cuya presencia pararon en el cercado o clos (assi se llama en catalan) que se auia fabricado, rodeado de andamios ó tablados para la gente de lustre que deseaua ver la fiesta. La guarda de su A. con los Alguaziles de la Ciudad pudieron, con dificultad mucha, despejar la plaça adonde, tras toda la retahila que se ha referido, pararon los dos carros y empeçaron los cantores a dos coros estas letras en cathalan, vna por cada nacion de las que passauan.

Es lo mon casa de boigs
mossen Belluga
pus que no si pot fer mes
visca qui puga.

Repetian esta copla con vn tono admirable y voces estremadas a cada quadrilla y glosando el mismo pie, passaron todas las naciones por el mismo estylo, cantando los esculiers assi:

1. Aquest «oluidóseme de dezir», així com aquell «descomposturas compuestas» que es llegeix abans, y alguns giros que es noten en la *Relació*, demostren que en Seugón (Dr. D. Rafel Nogués), si bé pel cognom el creiem català, era un ferm coneixedor de la llengua castellana.

2. *Marlotas* sí que sé el que són, però ignoro el què s'entén per *capellares*, ¿si fos *capellinas*? En el *Florisel de Niquea* (III, CXXII) se diu : que dotze soldats armats de «hachas y capellinas» eren els guardadors d'un portell del castell de Bellvista, y en el *Quixot* (I, 9, 32) se llegeix : «Que si no era que algun follon o algun villano de acha y *capellina*...»

3. Se veu que el color de dàtil era el més corrent per als borzequins : en el *Quixot* (I, 37, 223), al descriure el vestit que portava el Cautiu, diu que «traya vnos borzequies datilados».

4. Al·lusió manifesta als molts actes de pirateria que allavors es feien. Recordi's aquella escena descrita en el *Quixot* quan el cavaller de la Manxa es troba a Barcelona; llegeixi's el *Manual de Novells Ardits* y es veurà que a cada moment les galeres de Catalunya captivaven vaixells de moros que venien a fer correríes per les nostres costes.

5. En aquesta plaça de Sant Francesc, acostumaven a celebrar-se festes populars, a l'igual que en la del Born, y també servia per a la celebració dels torneigs.

Es lo mon corral de ruchs
 mossen Belluga, etc
 Es lo mon sinia de orats, etc
 Es lo mon vn fum espes, etc
 Es lo mon mentir qui pot, etc
 Es lo mon fam de dines, etc
 Es lo mon robar qui pot, etc

Luego vna flamenca, esta letra, al mismo tono:

Pus en tot sou tant cabal
 mossen Belluga,
 vos sereu lo meu garçot
 jo la tortuga.

Y otra, con donosos visages, le cantó assi:

Jous voldre tant quant viuré
 mossen Belluga,
 vos sareu la mia col,
 jo vostra aruga.

Por la nacion Española cantaron este Romance con mucha destresa y gala:

Coronado de vitorias
 y adornado de valor
 a luzir en estra entrada
 llega vn famoso esquadron,
 El despejo, el ayre, el talle,
 es el celebre Español *
 ¡ay que gala, gracia y gasto,
 si pagan lo que costó!
 ¡Que alentado cauallero,
 que Pegasso bolador!
 con tantos diamantes y oro
 Moteçuma fué vn bribon.
 Con la moñosa diadema
 llena cada qual garçon;
 la dama que mas le araña
 ay que dolor, que dolor.
 Porque en dos Mayos que cursen
 su veneranda estacion
 aunque Español es su origen
 será Franchote su humor.
 Damas de brida y gineta,

* Fins aquí la lletra d'aquest romanç recorda la manera de fer y l'èmfasis d'aquest genre de composicions, però ara ja comença a deixar la valentia ab que ha començat per a acabar de manera ridícula.

son las que mirando estoy,
muy doctas en ambas sillas,
como in otroque Dotor.
Por servir al gran Belluga
vno a vna y dos a dos,
arrimaron oy su oficio
bellugosa ocupacion.
Pues son gente tan al vso
cantemos al mismo son
en la nueva gerigonça
este estribo bullidor.
Pues Belluga xamuga y arruga
la malauentura con este alegron,
belluguique tira en tan ceribellugueзно
cirique belluga en tan perribellugon.*

Repetido este donoso disparate, se acercaron los músicos a los nouios y en capilla concertada cantaron estos tonos, en su lengua, con notable bullicio y contento.

Coro. Esculies du Rue de França
fara la tin tin tin.
Dançarets la gaya dança
pour le Rue è pour le Deufin,
fara la tin tin tin

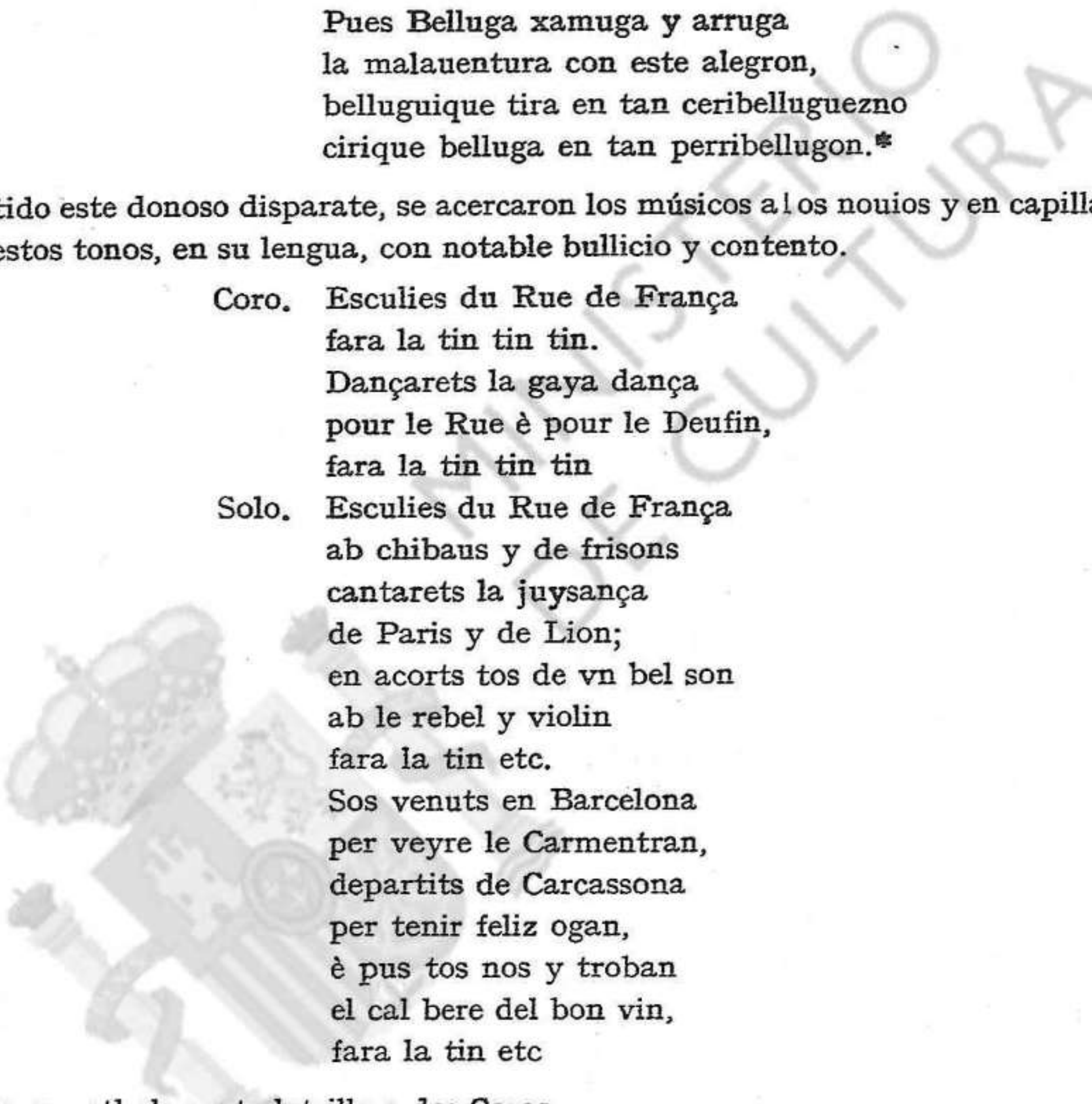
Solo. Esculies du Rue de França
ab chibaus y de frisons
cantarets la juysança
de Paris y de Lion;
en acorts tos de vn bel son
ab le rebel y violin
fara la tin etc.
Sos venuts en Barcelona
per veyre le Carmentran,
departits de Carcassona
per tenir feliz ogan,
è pus tos nos y troban
el cal bere del bon vin,
fara la tin etc

Luego en cathalan esta letrilla a dos Coros.

Coro. Es refrany antich
regla segura:
sempre boigs tenen ventura.

* Aqueix final, si bé desmereix molt del caràcter arrogant y cavalleresc que domina en la lletra cantada pels castellans, deu recordar-se que va dirigit al rei Belluga.

PERTENECER A LA BIBLIOTECA
ATENEU DEL
BARCELONÈS

Solo. Naxer discret y assortat
 esdeue pocas vegadas,
 com lo traurer arengadas
 de las arpas de algun gat,
 sempre veig que es mes medrat
 lo mes gros de ferradura,
 sempre etc.
 Que serveix llum de candela,
 ni lleuarse al cant del gall,
 sino rendirse al treball,
 si no inclina bona estela,
 mes val ser mossen Gardela,
 pus axí lo discret sura,
 sempre, etc.

Luego, para dar vaya a los enfadosos, que de todo se pudren, sin causa o con ella, cantaron esta letra:

Pus que Carnestoltas
 desterra a los trists,
 viscan los alegres,
 muyran los podrits.
 Los podrits son gent cansada
 y ningú sab lo porque,
 tenen la cara rugada
 y de res no senten be;
 del qui está, qui va y qui ve,
 de tots trauen mals escrits;
 viscan los alegres, etc.
 Ni en la plaça ni en la cambra
 mostran may la cara afable,
 les paraules de bescambra
 y las caras de diable,
 mulas guitas de vna estable,
 verinosos escorpits,
 viscan, etc.

Saltaron los Negros luego, y con mil figuras y donosos mouimientos al son de sus tamboriles, cantando esta letra, baylaron vn gracioso bayle a su modo:

En tal fiesta en tal contenta
 vsià vsià vsiè,
 vengan de santo Tomè
 turula negla parenta
 y a jegan mas de qualenta
 por besar el pie à Belluga,
 fumala, cugula, tragala, muga
 ay Dioso que se le ve,

vsiè, vsiè, he, he,
besamo la mano de vosance.

Leuantose agradecido a tanta fiesta entonces el graue Belluga y apeando de la carroça a su muger, con vn disforme suspiro en muestras de su amor, quiso, por agradecer a los Principes que le cortejauan, baylar con su esposa, cantando assi vno de los Esculiers mientras se disponia

Y alçantse mossen Belluga
y llançant vn gran sospir,
respon a la camarada
aquesta canço que diu.

Empeçaron los nouios vna sardana (bayle es este catalan) siempre al son desta letra, cuyo tono, en su género fué excelentissimo.

Sardana. Pus que tots som boigs,
negres, blanchs y roigs
y axi o cantam
y axi o ballam,
pregam lo mon com lo trobam.

Hizieronse rajas con estrañas mudanças los nouios, subieron en su carroça y luego vno de los Flamencos declaró en su lengua a su Alteza todas las letras y naciones que allí venian, con disparates tan donayrosos que mereció esto el primer lugar de la fiesta, acabando estos desconciertos concertados¹ con proponer a su Alteza el intento de todos que para seruirle y regosijarle² se auian embanastado en tan diuersas fundas y pidiendole perdon, por auerse malogrado por el poco espacio de la muchedumbre algunos bayles se dio fin á esta solene fiesta, y no de guardar sino de gastar, aunque con mucho contento de los interesados por ser en seruicio de su A. y auer lo- grado con tanta felicidad y agrado general su regosijado intento, prosiguiendo hasta la noche con el famoso passeio con infinito gozo de estrangeros y naturales. Las demas fiestas quedo escriuiendo; si este papel contenta, saldran á luz, sino, quedaranse á oscuras. A. Dios.

Con Licencia

En Barcelona por Pedro Lacaualleria en la calle de Arlet junto la Libreria, Año 1633.

Coneguda ja la reproduïda mascarada quixotesca, cal fer les conclusions següents:

- 1.ª Demostració palpable de la popularitat del llibre d'en Cervantes.
- 2.ª Que l'autor de la mascarada, si bé no era gran coneixedor dels llibres y cròniques cavalleresques, havia llegit bastant el *Don Quixot* d'en Cervantes, y
- 3.ª Que tots els paladins que cita en Seugón y sortien en la mascarada, excepció feta de molt pocs, tots els demés figuren ja citats en la immortal novela cervantina.

J. GIVANEL MAS

1. Aquest «desconciertos concertados» és germà d'aquell «descomposturas compuestas» que s'ha llegit abans. Aitals jocs de paraules no són propis de cap català; de Cervantes, podríem senyalar-ne molts.

2. Les errades d'impremta les havem deixades tal com estàn en l'imprès; el *regosijado*, *bis-sarria*, *destresa*, *regosijarle* han quedat en el text sens corretgir, y per aquest estil altres errades que, llegint, ja poden corretgir-se.

CRÒNICA

Com s'havia anunciat en una de les passades cròniques, queda ja col·locada, en un plafó de l'escala de l'ATENEU, la làpida commemorativa dels benefactors difunts. Es de línies elegants y senzilles, de dibuix sobri y encertat. Els noms que conté fins ara, són els següents:

Dr. D. Enric Corominas y Moreu, que va morir l'any 1905, soci de la casa, deixant-li en testament la seva llibreria particular, quasi tota de medicina, ab algunes obres importants, y un llegat de 1,000 pessetes, que foren invertides, segons voluntat expressa del testador, en llibres de ciències naturals, exactes y físico-químiques.

D. Francisco Vives y Pla, també soci de l'ATENEU, mort l'any 1913, que va encarregar de paraula a sos hereus entreguessin a la Junta Directiva un donatiu de 2,500 pessetes, lo qual compliren ab la més escrupulosa puntualitat. Deixat a l'arbitri de la mateixa Junta la inversió de l'indicat present, va fixar-se en la copia del *Llibre de Llinatges*, de Catalunya principalment, que posseeix la Casa Reial, executada ab gran pulcritut pel Conservador de la Reial Armeria senyor Florit. Fetes les gestions degudes pogué conseguir-se'n l'adquisició. La major part de la copia obra ja en poder de la casa y el senyor Florit acaba actualment la copia d'unes poques planes que faltaven. Quan se tingui el treball complet serà relligat en forma que correspongui a l'època y estil de l'original, posant-hi, a més, una portada caligràfica del mateix ordre, ab la següent explicació: «Aquesta és la copia de l'enomenat LLIBRE DE LLINATGES, are d'ha poch executada per *Don Joseph Maria Florit*, Conservador de l'Armeria Reyal, sobre'l codix original existent en la mateixa, a instigació d'alguns patricis que desitjaven en dita forma restituir-lo a Catalunya. L'*Ateneu Barcelonès*, sabidor de tal propòsit, n'ha pogut obtenir l'adquisició aplicant-hi part de la deixa que li féu el generós y honorable soci DON FRANCESCH VIVES Y PLA, que va morir a Barcelona día XXII de dezembre de MCMXIII y el nom del qual acorda la Junta Directiva que decori aquest primer full, en perpetua memoria, recomenant-lo a l'imitació de sos companys presents y venidors, al bon recort de la patria y a la gratitut de tots els estudiosos que frueixin d'aquest facsimil. A. E. R. I. P. Així consta en l'acta de la sessió celebrada el dia XXVIII de mars de MCMXIV.»

Y D.ª Elvira y D.ª Emilia Llagustera y Surís, que moriren, respectivament, en 1909 y 1913, y de l'herencia de les quals procedeixen, també per donació generosa, els quinze quadros, copies de notables peces de Museu, tan delicadament executades per la primera de les esmentades senyores, que han vingut a vestir y entonar part de les dependències de la casa.

Creiem que els llegidors veuràn ab gust aquesta breu explicació de motius, y veuràn ab agraïment el bon exemple que la làpida ve a perpetuar.

*

Les postals fototípiques de les principals dependències de l'ATENEU de que s'havia donat noticia, estàn ja tirades. Formen una col·lecció de dotze, que els senyors socis trobaràn a la seva disposició, a preu de cost, en la porteria.

Tipografia L'Avenç : Massó, Casas & C^a : Rambla de Catalunya, 24 : Telefon 115 : Barcelona